

31 రోజుల్లో హిందీ నేర్చుకుందాం

కూర్పు :

ఎమ్.మాధవి, B.A.

డీలర్స్ పబ్లికేషన్స్

33-3-31, రామానాయుడు వీధి, సీతారామపురం,
విజయవాడ - 520 002. ఫోన్ : 94411 76276

వ్యక్తివాచక సర్వనామములు

ఉత్తమ పురుష ఏకవచనము :—

అహం అహం	గచ్ఛామి గచ్ఛామి	నేను వెళ్ళుచున్నాను
అహం అహం	వదామి వదామి	నేను మాటాడుచున్నాను
అహం అహం	పఠామి పఠామి	నేను చదువుచున్నాను
అహం అహం	లిఖామి లిఖామి	నేను వ్రాయుచున్నాను
అహం అహం	క్రీడామి క్రీడామి	నేను ఆడుచున్నాను
అహం అహం	తిష్ఠామి తిష్ఠామి	నేను నిలుచున్నాను
అహం అహం	కరోమి కరోమి	నేను చేయుచున్నాను
అహం అహం	ఖాదామి ఖాదామి	నేను తినుచున్నాను
అహం అహం	పిబామి పిబామి	నేను త్రాగుచున్నాను
అహం అహం	భవామి భవామి	నేను ఉన్నాను
అహం అహం	ధావామి ధావామి	నేను పరుగిడుచున్నాను

మధ్యమ పురుష ఏకవచనము :—

త్వం త్వం	గచ్ఛసి గచ్ఛసి	నీవు వెళ్ళుచున్నావు
త్వం త్వం	వదసి వదసి	నీవు మాటాడుచున్నావు
త్వం త్వం	పఠసి పఠసి	నీవు చదువుచున్నావు
త్వం త్వం	లిఖసి లిఖసి	నీవు వ్రాయుచున్నావు
త్వం త్వం	క్రీడసి క్రీడసి	నీవు ఆడుచున్నావు
త్వం త్వం	తిష్ఠసి తిష్ఠసి	నీవు నిలుచున్నావు
త్వం త్వం	కరోసి కరోసి	నీవు చేయుచున్నావు
త్వం త్వం	ఖాదసి ఖాదసి	నీవు తినుచున్నావు
త్వం త్వం	పిబసి పిబసి	నీవు త్రాగుచున్నావు
త్వం త్వం	భవసి భవసి	నీవు ఉన్నావు
త్వం త్వం	ధావసి ధావసి	నీవు పరుగిడుచున్నావు

ప్రథమ పురుష ఏకవచనము :—

స:	గచ్ఛతి	
స:	గచ్ఛతి	అతడు వెళ్ళుచున్నాడు
స:	వదతి	
స:	వదతి	అతడు మాటాడుచున్నాడు
స:	పఠతి	
స:	పఠతి	అతడు చదువుచున్నాడు
స:	లిఖతి	
స:	లిఖతి	అతడు వ్రాయుచున్నాడు
స:	క్రీడతి	
స:	క్రీడతి	అతడు ఆడుచున్నాడు
స:	తిष्ठతి	
స:	తిष्ठతి	అతడు నిలుచున్నాడు
స:	కరోతి	
స:	కరోతి	అతడు చేయుచున్నాడు
స:	వాదతి	
స:	వాదతి	అతడు తినుచున్నాడు
స:	పిబతి	
స:	పిబతి	అతడు త్రాగుచున్నాడు
స:	భవతి	
స:	భవతి	అతడు ఉన్నాడు
స:	ధావతి	
స:	ధావతి	అతడు పరుగిడుచున్నాడు

సూచన :—

ఈ వాక్యములలో 'ఆమి' అనే అర్థముగల 'సా' అనే పదమును చేర్చియు, 'అది' అనే అర్థముగల 'తత్' అనే పదమును చేర్చియు వాక్యములను రచింపుడు.

ఉత్తమ పురుష ద్వివచనము :—

आवां	गच्छावः	
आवां	गच्छावः	మేమిద్దరము వెళ్ళుచున్నాము
आवां	वदावः	
आवां	वदावः	మేమిద్దరము మాటాడుచున్నాము
आवां	पठावः	
आवां	पठावः	మేమిద్దరము చదువుచున్నాము
आवां	लिखावः	
आवां	लिखावः	మేమిద్దరము వ్రాయుచున్నాము
आवां	क्रीडावः	
आवां	क्रीडावः	మేమిద్దరము ఆడుచున్నాము
आवां	तिष्ठावः	
आवां	तिष्ठावः	మేమిద్దరము నిలుచున్నాము
आवां	करोवः	
आवां	करोवः	మేమిద్దరము చేయుచున్నాము
आवां	वादावः	
आवां	वादावः	మేమిద్దరము తినుచున్నాము
आवां	पिबावः	
आवां	पिबावः	మేమిద్దరము త్రాగుచున్నాము
आवां	भवावः	
आवां	भवावः	మేమిద్దరము ఉన్నాము
आवां	धावावः	
आवां	धावावः	మేమిద్దరము పరుగిడుచున్నాము

సూచన :—

మేమిద్దరము అనేచోట మనమిద్దరము అనీ కూడా పై వాక్యములకు అర్థము చెప్పవచ్చును.

ఉత్తమ పురుష బహువచనము :—

వయం వయం	గచ్ఛామః గచ్ఛామః	మేము వెళ్లుచున్నాము
వయం వయం	వదామః వదామః	మేము మాటాడుచున్నాము
వయం వయం	పఠామః పఠామః	మేము చదువుచున్నాము
వయం వయం	లిఖామః లిఖామః	మేము వ్రాయుచున్నాము
వయం వయం	క్రీడామః క్రీడామః	మేము ఆడుచున్నాము
వయం వయం	తిష్ఠామః తిష్ఠామః	మేము నిలుచుచున్నాము
వయం వయం	కుర్మః కుర్మః	మేము చేయుచున్నాము
వయం వయం	వాదామః వాదామః	మేము తినుచున్నాము
వయం వయం	పిబామః పిబామః	మేము త్రాగుచున్నాము
వయం వయం	భవామః భవామః	మేము ఉన్నాము
వయం వయం	ధావామః ధావామః	మేము వరుగిడుచున్నాము

మధ్యమ పురుష బహువచనము :—

య్యం య్యాయం	గచ్ఛత గచ్ఛత	మీరు వెళ్లుచున్నారు
య్యం య్యాయం	వదత వదత	మీరు మాటాడుచున్నారు
య్యం య్యాయం	పఠత పఠత	మీరు చదువుచున్నారు
య్యం య్యాయం	లిఖత లిఖత	మీరు వ్రాయుచున్నారు
య్యం య్యాయం	క్రీడత క్రీడత	మీరు ఆడుచున్నారు
య్యం య్యాయం	తిష్ఠత తిష్ఠత	మీరు నిలుచున్నారు
య్యం య్యాయం	కురుత కురుత	మీరు చేయుచున్నారు
య్యం య్యాయం	వాదత వాదత	మీరు తినుచున్నారు
య్యం య్యాయం	పిబత పిబత	మీరు త్రాగుచున్నారు
య్యం య్యాయం	భవత భవత	మీరు ఉన్నారు
య్యం య్యాయం	ధావత ధావత	మీరు వరుగిడుచున్నారు

(ప్రథమ పురుష బహువచనము :—

నే	గచ్ఛంతి	
తే	గచ్ఛన్తి	వారు వెళ్ళుచున్నారు
నే	వృదంతి	
తే	వృదన్తి	వారు మాటాడుచున్నారు
నే	పఠంతి	
తే	పఠన్తి	వారు చదువుచున్నారు
నే	లిఖంతి	
తే	లిఖన్తి	వారు వ్రాయుచున్నారు
నే	క్రీడంతి	
తే	క్రీడన్తి	వారు ఆడుచున్నారు
నే	నిశ్చింతి	
తే	నిశ్చిన్తి	వారు నిలుచుచున్నారు
నే	కుర్వంతి	
తే	కుర్వన్తి	వారు చేయుచున్నారు
నే	వాదంతి	
తే	వాదన్తి	వారు తినుచున్నారు
నే	పిబంతి	
తే	పిబన్తి	వారు త్రాగుచున్నారు
నే	భవంతి	
తే	భవన్తి	వారు ఉన్నారు
నే	ధావంతి	
తే	ధావన్తి	వారు పడుగిడుచున్నారు

[ప్రశ్నార్థక సర్వనామములు

మకారాంతః పులింగః 'క్రిమ్' శబ్దః

మకారాంతః పులింగః 'కిం' శబ్దః

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. ఆ
1.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఏవదుః
2.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఏవనినిః
3.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఏవనిచేక/త్
4.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఏవనికొలు/త్
5.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఏవనివలన/కంతె
6.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఏవనియొక్క/కి
7.	క్రిమ్	క్రిమ్	క్రిమ్	ఏవనియందు

मकारान्तः स्त्रीलिङ्गः 'किम्' शब्दः

మకారాంతః స్త్రీలింగః 'కిం' శబ్దః

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అ.
1.	కా కా	కే కే	కాః కాః	ఎవరె
2.	కాం కాం	కే కే	కాః కాః	ఎవరెను
3.	కయా కయా	కాభ్యాం కాభ్యాం	కాభిః కాభిః	ఎవరెచేత/తే
4.	కస్యై కస్యై	కాభ్యాం కాభ్యాం	కాభ్యః కాభ్యః	ఎవరెకొఱకు/కై
5.	కస్యాః కస్యాః	కాభ్యాం కాభ్యాం	కాభ్యః కాభ్యః	ఎవరెవలన/కంటె
6.	కస్యాః కస్యాః	కయోః కయోః	కాసాం కాసాం	ఎవరెయొక్క-కు
7.	కస్యాం కస్యాం	కయోః కయోః	కాసు కాసు	ఎవరెయందు

मकारान्त नपुंसकलिङ्गः 'किम्' शब्दः

మకారాంత నపుంసకలింగః 'కిం' శబ్దః

	ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.	ఏ. వ. అర్థము
1.	కిమ్ కిమ్	కే కే	కాని కాని	ఏది
2.	కిమ్ కిమ్	కే కే	కాని కాని	దేనిది
3.	కేన కేన	కాభ్యాం కాభ్యాం	కేః కేః	దేనిచేత/తే
4.	కస్మై కస్మై	కాభ్యాం కాభ్యాం	కేభ్యః కేభ్యః	దేనికొఱకు/కై
5.	కస్మాత్ కస్మాత్	కాభ్యాం కాభ్యాం	కేభ్యః కేభ్యః	దేనివలన/కంటె
6.	కస్య కస్య	కయోః కయోః	కేయమ్ కేయమ్	దేనికి/యొక్క
7.	కస్మిన్ కస్మిన్	కయోః కయోః	కేషు కేషు	దేనియందు

గమనిక:— ఈ శబ్దమునకు ప్రథమా ద్వితీయా విభక్తుల యందు రూపములు ఒకే విధముగా ఉండును. సందర్భమును బట్టి అర్థము చెప్పకొనరాదు.

అనిశ్చితవాచక సర్వనామములు

సంస్కృత భాషలో 'కిమ్' అనే సర్వనామ శబ్దానికి చిత్, చన, అపి అనే ప్రత్యయాలలో ఒకదానిని చేర్చుటవలన కొన్ని అనిశ్చితవాచక సర్వనామ శబ్దాలు ఏర్పడును. ఆ శబ్దాలకు విశేష్యంగా వచ్చే నామవాచకాల కున్న లింగ-విభక్తి-వచనాలే వచ్చును.

పులింగము :

కః	+	చిత్	=	కశ్చిత్
కః	+	ఁత్	=	కశ్చిత్
కః	+	చన	=	కశ్చన
కః	+	ఁన	=	కశ్చన
కః	+	అపి	=	కోఽపి
కః	+	అపి	=	కోఽపి

ఒకానొకడు
(పురుషుడు)

శ్రీలింగము :

కా	+	చిత్	=	కాచిత్
కా	+	ఁత్	=	కాఁచిత్
కా	+	చన	=	కాచన
కా	+	ఁన	=	కాఁచన
కా	+	అపి	=	కాపి
కా	+	అపి	=	కాపి

ఒకానొకతే
(శ్రీ)

వపుంసకలింగము :

కిం	+	చిత్	=	కిశ్చిత్
కిం	+	ఁత్	=	కింఁచిత్
కిం	+	చన	=	కిశ్చన
కిం	+	ఁన	=	కింఁచన
కిం	+	అపి	=	కిమపి
కిం	+	అపి	=	కిమపి

ఒకానొకటి
(వస్తువు)

వాక్యాలలో

1. కశ్చిత్ పురుషః ఒకానొక పురుషుడు
2. కాచిత్ స్త్రీ ఒకానొక శ్రీ
3. కిశ్చిత్ వనమ్ ఒకానొక అడవి

పులింగ కి శబ్ద విభక్తులతో కలిసిన చిత్, చన, అపి

ప్రత్యయాలు

విభక్తి	వి. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.
1.	కశ్చిత్ కశ్చిత్	కౌచిత్ కౌచిత్	కేచిత్ కేచిత్
2.	కంచిత్ కంచిత్	కౌచిత్ కౌచిత్	కాశ్చిత్ కాశ్చిత్
3.	కేనచిత్ కేనచిత్	కాభ్యాంచిత్ కాభ్యాంచిత్	కేశ్చిత్ కేశ్చిత్
4.	కస్మైచిత్ కస్మైచిత్	కాభ్యాంచిత్ కాభ్యాంచిత్	కేభ్యశ్చిత్ కేభ్యశ్చిత్
5.	కస్మాన్చిత్ కస్మాన్చిత్	కాభ్యాంచిత్ కాభ్యాంచిత్	కేభ్యశ్చిత్ కేభ్యశ్చిత్
6.	కస్యచిత్ కస్యచిత్	కయోశ్చిత్ కయోశ్చిత్	కేపాంచిత్ కేపాంచిత్
7.	కస్మింశ్చిత్ కస్మింశ్చిత్	కయోశ్చిత్ కయోశ్చిత్	కేషుచిత్ కేషుచిత్

- సూచన: 1. పై విధంగా 'చన' ప్రత్యయమును కలిపితే కశ్చన, కౌచన, కేచన, కంచన మొదలైన శబ్దాలు; అపి కలిపితే కోఽపి, కావపి, కేఽపి, కమపి మొదలైన శబ్దాలు పులింగంలో ఏర్పడును.
2. శ్రీలింగ కి శబ్దానికి పై ప్రత్యయాలు కలిపితే కాచిత్, కాచిత్, కాశ్చిత్ మొదలైనవి; కాచన, కేచన, కాంచన మొదలైనవి; కాపి, కేఽపి, కా అపి, కామపి మొదలైనవి ఏర్పడును.
3. వపుంసకలింగ కి శబ్దానికి కలిపితే. కిచిత్, కినిచిత్; కిచన, కినిచన; కిమపి, కినిమపి మొదలైన శబ్దాలు ఏర్పడును.

వర్గీకరించిన కొన్ని శబ్దాలు

కాల:

(కాలః)

కాలము

క్షణః

క్షణః

క్షణము

మృత్యురే:

మృత్యురే:

మృత్యురే

అహోరాత్రమ్

అహోరాత్రం

పగలు-రాత్రి రేయింబవళ్లు

పక్షః

పక్షః

పక్షము

శుక్లపక్షః

శుక్లపక్షః

శుక్లపక్షము

కృష్ణపక్షః

కృష్ణపక్షః

కృష్ణపక్షము

మాసః

మాసః

మాసము

ఋతుః

ఋతుః

ఋతువు

85

అయనమ్

అయనం

అయనము

ఉత్తరాయణమ్

ఉత్తరాయణం

ఉత్తరాయణము

దక్షిణాయనమ్

దక్షిణాయనం

దక్షిణాయనము

వత్సరః

వత్సరః

సంవత్సరము

ప్రభాతమ్, ప్రాతః

ప్రభాతం, ప్రాతః

ఉదయకాలము (ప్రొద్దున)

సాయమ్

సాయం

సాయంకాలము

నిశా, రాత్రిః

నిశా, రాత్రిః

రేయి

అదృశ్య

అదృశ్య

అదృశ్య, అచీత

శబ్దః

శబ్దః

రేవు

దృశ్యః

దృశ్యః

విన్న

परश्वः
व र श्वः

ఎల్లండి

उषः
ఉషః

వేకువ జామువ

अष्टुना
అడునా

అప్పుడు

दिवा
దివా

వగలు

नक्तम्
నక్తమ్

రాత్రి

दिवसः
దివసః

దివము

तिथिः
తిథిః

తిది

असावास्या
అసావాస్యా

అమావాస్య

पूर्णिमा
పూర్ణిమా

పూర్ణిమా

ऋतवः

(ఋతవః)

ఋతవలు

वसन्तः
వసంతః

వసంత ఋతువు

ग्रीष्मः
గ్రీష్మః

గ్రీష్మ ఋతువు

निदाघः
నిదాఘః

वर्षाः
వర్షాః

వర్ష ఋతువు

प्रावृत्
ప్రావృత్

शरत्
శరత్

శరదృతువు

हेमन्तः
హేమంతః

హేమంత ఋతువు

शिशिरः
శిశిరః

శిశిర ఋతువు

మాసా:
(మాసాః)
మా స ము లు

చేత్ర:	చైత్రము
చైత్ర:	చైత్రము
చైత్రాక్ష:	చైత్రాక్షము
జ్యేష్ఠ:	జ్యేష్ఠము
జ్యేష్ఠ:	జ్యేష్ఠము
ఆషాఢ:	ఆషాఢము
ఆషాఢ:	ఆషాఢము
శ్రావణ:	శ్రావణము
శ్రావణ:	శ్రావణము
భాద్రపద:	భాద్రపదము
భాద్రపద:	భాద్రపదము
ఆశ్విన్:	ఆశ్విన్ము
ఆశ్విన్:	ఆశ్విన్ము
కార్తిక:	కార్తికము
కార్తిక:	కార్తికము
మార్గశీర్ష:	మార్గశీర్షము
మార్గశీర్ష:	మార్గశీర్షము
పౌష:	పౌషము
పౌష:	పౌషము
మాఘ:	మాఘము
మాఘ:	మాఘము
ఫాల్గున:	ఫాల్గునము
ఫాల్గున:	ఫాల్గునము

89

వాసరా:
(వాసరాః)

వా ర ము లు

భానువాసర:	అధివాసరము
భానువాసర:	అధివాసరము
ఇన్దువాసర:	సోమవాసరము
ఇన్దువాసర:	సోమవాసరము
భౌమవాసర:	మంగళవాసరము
భౌమవాసర:	మంగళవాసరము
సౌమ్యవాసర:	బుధవాసరము
సౌమ్యవాసర:	బుధవాసరము
గురువాసర:	గురువాసరము
గురువాసర:	గురువాసరము
శుక్రవాసర:	శుక్రవాసరము
శుక్రవాసర:	శుక్రవాసరము
శనివాసర:	శనివాసరము
శనివాసర:	శనివాసరము
సప్తాహ:	ఒకవారము (ఏడు రోజులు)
సప్తాహ:	ఒకవారము (ఏడు రోజులు)

విశా:
(౨౪:)
ది క్కు లు

పూర్వా, గ్రాహి	హృద్
హస్తా, ప్రాచీ	
దక్షిణా, అవాచీ	దక్షిణము
దక్షిణా, అవాచీ	
శ్రవణా, ప్రతీచీ	వశమర
శ్రవణా, ప్రతీచీ	
ఉత్తరా, ఉదీచీ	ఉత్తరము
ఉత్తరా, ఉదీచీ	
ఆశానీ	ఆశానీముల
ఆశానీ	
ఆమోచీ	ఆమోచీముల
ఆమోచీ	
వైశాఖా	వైశాఖీముల
వైశాఖా	
జ్యేష్ఠా	జ్యేష్ఠీముల
జ్యేష్ఠా	
హస్తా	హస్తీముల
హస్తా	

హస్తా: - దక్షిణవ శక్తిలన్ని త్రి లింగంలోనే ఉంటాయి.

నవగ్రహా:
(నవగ్రహా:)
న వ గ్ర హా లు

సూర్య:	సూర్యుడు
సూర్య:	
చంద్ర:	చంద్రుడు
చంద్ర:	
కుజ:	కుజుడు
కుజ:	
బుధ:	బుధుడు
బుధ:	
గురు:	గురువు
గురు:	
శుక్ర:	శుక్రుడు
శుక్ర:	
శని:	శని
శని:	
రాహు:	రాహువు
రాహు:	
కేతు:	కేతువు
కేతు:	

वर्णः

(వర్ణాః)

రంగులు

शुक्लः	
శుక్లః	తెలుపు
नीलः	
నీలః	నలుపు
पीतः	
పీతః	పసుపు
रक्तः	
రక్తః	ఎఱుపు
हरितः	
హరితః	పచ్చ
कपिशः	
కపితః	గోధుమరంగు
धूसरः	
ధూసరః	బూడిదరంగు
शोणः	
శోణః	చిక్కని ఎఱుపు
अरुणः	
అరుణః	కొంచెము ఎఱుపు
पाटलः	
పాటలః	తెలుపు మించిన ఎఱుపు

रसाः

(రసాః)

రసములు

मधुरः	
మధురః	తీప
आम्लः	
ఆమ్లః	పులుపు
लवणः	
లవణః	ఉప్పు
कटुः	
కటుః	కారము
कषायः	
కషాయః	చేదు
तिक्तः	
తిక్తః	వగరు
आम्रस्य रसः मधुरः	
ఆమ్రస్య రసః మధురః	మామిడిపండు యొక్క రసము తీయనిది
तिन्त्रिण्याः रसः आम्लः	
తిన్త్రిణ్యాః రసః ఆమ్లః	చింతపండు యొక్క రసము పులుపు

బాంధవా:

(బాంధవాః)

బంధువులు

మాతా	
మాతా	తల్లి
పితా	
పితా	తండ్రి
మాతామహః	
మాతామహః	తల్లికి తండ్రి (తాత)
పితామహః	
పితామహః	తండ్రికి తండ్రి (తాత)
మాతామహీ	
మాతామహీ	తల్లికి తల్లి (అమ్మమ్మ)
పితామహీ	
పితామహీ	తండ్రికి తల్లి (నాన్నమ్మ)
పతిః, భర్తా	
పతిః, భర్తా	భర్త
పత్నీ, భార్యా	
పత్నీ, భార్యా	భార్య
పుత్రః, సుతః	
పుత్రః, సుతః	కుమారుడు

పుత్రీ, సుతా	
పుత్రీ, సుతా	కుమార్తె
శిశుః	
శిశుః	బిడ్డ
జ్యేష్ఠభ్రాతా	
జ్యేష్ఠభ్రాతా	అన్న
జ్యేష్ఠభగిని	
జ్యేష్ఠభగిని	అక్క
కనిష్ఠభ్రాతా	
కనిష్ఠభ్రాతా	తమ్ముడు
కనిష్ఠభగిని	
కనిష్ఠభగిని	తల్లెలు
మాతులః	
మాతులః	మేనమామ
మాతులానీ	
మాతులానీ	మేనత్త
పితృవ్యః	
పితృవ్యః	వివశండ్రి, పెదతండ్రి
పితృష్వసా	
పితృష్వసా	మేనత్త
శ్వశ్రుః	
శ్వశ్రుః	అత్త

अशुरः
अशुरः

మాను

श्यालः
श्यालः

బావమరది

न नान्दा
न नान्दा

అడపడుడు

देवरः
देवरः

ధర్మతమ్ముడు

पौत्रः
पौत्रः

పుత్రుని కొడుకు

पौत्री
पौत्री

పుత్రుని కూతురు

दौहित्रः
दौहित्रः

కుమార్తె యొక్క కుమారుడు

दौहित्री
दौहित्री

కుమార్తె యొక్క కూతురు

भागिनेयः
भागिनेयः

మేనల్లుడు (సోదరి కొడుకు)

भगिनी
भगिनी

సోదరి

भ्राता
भ्राता

సోదరుడు

मनोभावाः

(मनोभावः)

మనోభావములు

आनन्दः
आनन्दः

ఆనందము

कोपः
कोपः

కోపము

हासः
हासः

నవ్వు

रोदनम्
रोदनम्

ఏడ్పు

दुःखम्
दुःखम्

దుఃఖము

दया
दया

దయ

विस्मयः
विस्मयः

ఆశ్చర్యము

भयम्
भयम्

భయము

ग वः
ग र्वः

గర్వము

ल ज्ञा
० ज्ञा

సిగ్గు

धा न्तिः
३ ध्तिः

టర్పు

अ सू या
అసూయా

అసూయ

का मः
కా మః

ఆక

प्रे म
ప్రేమ

ప్రేమ

इ च्छा
ఇచ్ఛా

కోరిక

वि न्ता
చింత

చింత (విచారము)

उ त्क ण्ठा
ఉత్కంఠా

అతురత

उ त्सा हः
ఉత్సాహః

ఉత్సాహము

मृगाः
(మృగాః)

మృ గ ము లు

सि हः
సింహః

సింహము

व्या घ्नः
వ్యాఘ్రః

వులి

व रा हः
వరాహః

వంది

वा न रः
వానరః

కోతి

भ ल्लू कः
భల్లూకః

ఎలుగుబంటు

म हि षः
మహిషః

ఎనుబోతు

सु गा लः
స్వగాలః

వక్క

వి డా లా:	
వి డా లా:	పల్లి
వృ క:	
వృ క:	కోడేయ
హ రి ణ:	
హ రి ణ:	జింక
శ శ:	
శ శ:	కుండేయ
గ జ:	
గ జ:	ఎనుగు
అ శ్వ:	
అ శ్వ:	గుట్టము
వృ ష భ:	
వృ ష భ:	ఎద్దు
సా ర మే య:	
సా ర మే య:	కుక్క
ధే ను:	
ధే ను:	అవు

గౌ:	
గౌ:	అవు
ఉ ట్:	
ఉ ట్:	ఒంటె
గ ర్ద భ:	
గ ర్ద భ:	గాడిద
అ జ:	
అ జ:	మేక
వ త్స:	
వ త్స:	దూడ
కా స ర:	
కా స ర:	(దున్న) అడవి దున్న
లు లా య:	
లు లా య:	ఎనువొక
మ హి ణి	
మ హి ణి	గేదె

ఖగా:

(ఖగాః)

పక్షులు - కీటకములు

కోకిలః, పికః

కోకిలః, పికః

కోయిల

కపోతః

కపోతః

పావురము

ఉల్లూకః

ఉల్లూకః

గ్రద్ధు గూబ

కుక్కుటః

కుక్కుటః

కోడి

చటకః

చటకః

పిచ్చక

కాకః

కాకః

కాకి

గృభః

గృభః

గ్రద్ధ

శుకః

శుకః

చిలుక

బకః

బకః

కొంగ

గరుడః

గరుడః

గరుడవక్షి

మయూరః

మయూరః

నెమలి

హంసః

హంసః

హంసము

మధుపః

మధుపః

తుమ్మెద

సర్పః

సర్పః

తేనెటీగ

మక్షికా

మక్షికా

ఈగ

మౌళికః

మౌళికః

దోమ

మల్కుణః

మల్కుణః

నల్ల

शरीरस्य भागाः

(శరీరస్య భాగాః)

శ రీ ర భా గ ము లు

शरीरम् శ రీ ర మ్	శరీరము
शिरः శి రః	తల
वदनं వ ద నం	ముఖము, నోడు
कण्ठः క ం ఠః	గొంతు, మెడ
करः క రః	చేయి
भुजः భు జః	భుజము
वक्षः వ ళ్షః	రొమ్ము
उदरं ఉ ద రం	కడుపు
नाभिः నా భిః	బొడ్డు

ऊरुः ఊ రుః	కొడ
जात्रुः జా న్మః	మోకాతి
अङ्गुष्ठः అ ం గు ష్ఠః	బొటనవ్రేలు
तर्जनी త ర్జ నీ	చూపుడు వ్రేలు
मध्यमा మ డ్య మా	నడిమివ్రేలు
अनामिका అ నా మి కా	ఉంగరపు వ్రేలు
कनिष्ठिका క ని ష్ఠి కా	చిటికెనవ్రేలు
पादः పా దః	పాదము
नेत्रम् నే త్ర మ్	కన్ను
कर्णः క ర్ణః	తెవి

నా సి కా, నా సా
నా సి కా. నా సా

ముక్కు

మృగ మ
మృగ మ

ముఠము

జిహ్వా
జిహ్వా

నాదక

రసనా
రసనా

నాదక

దంతా
దంతా

పల్ల

అంగులి
అంగులి

నైలు

నఖా
నఖా

గోద

కేశా
కేశా

వెండ్రుక

భ్రూ
భ్రూ

కనుబొమ్మ

లలాట మ
లలాట మ

మడుగు

'వక్షా' అనునది ఆకారాంత శబ్దము కాదు. నకారాంత శబ్దము. వక్షా వక్షసీ వక్షింసి—అని నకారాంత నవుంనకరింగ శబ్దముగా గ్రహించవలెను. ఇట్లే శిరః శిరసీ శిరాంసి- అని చెప్పకోవలెను.

భృషణాని (భూషణాని) న గ లు

భృషణ మ
భృషణ మ

అభరణము

కిరీట మ
కిరీట మ

కిరీటము

చూడా మణిః
చూడా మణిః

చూరత్నము

కర్ణికా, కుండల మ్
కర్ణికా. కుండలం

అంటుబొగ

హారః
హారః

హారము

एकावलिః
एकाవलिః

మృత్యుహం

మేఖలా, కాంచీ
మేఖలా. కాంచీ

ఒడ్డాణము

కంకణ మ్
కంకణం

కడియము

అంగదః
అంగదః

అంగదము, భుజకీర్తి

నూపుర మ్
నూపుర మ్

కాలిగజ్జె (అందె)

వృత్తికరా:

(వృత్తికరాః)

వృత్తులు చేయువారు

తక్షకః	
తక్షకః	వదంగి
రజకః	
రజకః	చాకలి
నాపితః	
నాపితః	మంగలి
స్వర్ణకారః	
స్వర్ణకారః	అగసాలె (కమసాలె)
లోహకారః	
లోహకారః	కమ్మరి
తన్తువాయః	
తన్తువాయః	సాలె
సౌచికః	
సౌచికః	దిక్ష్
కులాలః	
కులాలః	కుమ్మరి

మాలాకారః	
మాలాకారః	తందలల్లనాడు
చిత్రకారః	
చిత్రకారః	చిత్రకారుడు
చर्मకారః	
చర్మకారః	మాదిగ
నటః	
నటః	వటుడు
వ్యాధః	
వ్యాధః	బోయ
వైతనికః	
వైతనికః	శీతగాడు
వార్తావహః	
వార్తావహః	నర్తలు తెలుపునాడు
చోరః	
చోరః	దొంగ
కింకరః, సేవకః	
కింకరః, సేవకః	సేవకుడు

నవధాన్యాని

[నవధాన్యాని]

న వ ధా న్య ము లు

గో ధూ మః గో ధూ మః	గోధుమ
వ్రీ హిః వ్రీ హిః	వరిధాన్యము
ఆ ఠ కః ఆ ఠ కః	కందులు
మృ ద్రః మృ ద్రః	పెసలు
చ ణ కః చ ణ కః	పెసగలు
త్తి ల మ్ త్తి ల మ్	పవ్వులు
మా షః మా షః	మినములు
కు క్తు త్యః కు క్తు త్యః	ఉరివలు
రా జ మా షః రా జ మా షః	అరివందలు

ఫలانی

(ఫలాని)

ప ం డ్రు

ఆ బ్ర ఆ బ్రుం	మామిడిపండు
ప న స ప న సం	పనసపండు
నా రి కే లం నా రి కే లం	తెంకాయ
ద్రాక్షా ద్రాక్ష	ద్రాక్ష
జమ్బీరమ్ జమ్బీరమ్	విమ్మ
కపిత్థం కపిత్థం	పెరిగ
కదలీ కదలీ	అరటి
జమ్బూ జమ్బూ	వేరేడు
ఆమలకమ్ ఆమలకం	ఉసిరిక
బదరం బదరం	రేగుపండు

लोहाः, खनिजाः च

(लोहाः, खनिजाः च)

लोहाः, खनिजाः च

सुवर्णं	वंगार
सुवर्णं	वंगार
रजतं	वंगार
रजतं	वंगार
पित्तलं	वंगार
पित्तलं	वंगार
ताम्रं	वंगार
ताम्रं	वंगार
अयः	वंगार
अयः	वंगार
सीसं	वंगार
सीसं	वंगार
कांस्यं	वंगार
कांस्यं	वंगार
त्रु	वंगार
त्रु	वंगार
पारदः	वंगार
पारदः	वंगार
अश्वत्थं	वंगार
अश्वत्थं	वंगार

संख्यावाचकानि

(संख्यावाचकानि)

न ० ख्या वा च क मू लु

व०.	प्री.	न०.	१
एकः	एका	एकं	१
द्वयः	द्वे	द्वे	२
त्रयः	त्रयः	त्रयी	३
चतुष्टयः	चतुष्टयः	चतुष्टयः	४
पञ्च	पञ्च	पञ्च	५
षट्	षट्	षट्	६
सप्त	सप्त	सप्त	७
अष्ट	अष्ट	अष्ट	८
नव	नव	नव	९
दश	दश	दश	१०

गुणः—

एकं द्वे त्रये चतुष्टये पञ्चे षट् सप्ते अष्टे नव दश

एकादश ఏకాదశ	११ పదునొకండు
द्वादश ద్వాదశ	१२ పందెండు
त्रयोदश త్రయోదశ	१३ పదమూడు
चतुर्दश చతుర్దశ	१४ పదునాలుగు
पञ्चदश పంచదశ	१५ పదనైదు
षोडश షోడశ	१६ పదునారు
सप्तदश సప్తదశ	१७ పదునేడు
अष्टादश అష్టాదశ	१८ పదునెనిమిది
नवदश నవదశ	१९ పందొమ్మిది
विंशतिः వింశతిః	२० ఇరవై

* ఇరువది, దానికి పైబడిన సంఖ్యలు ఇవన్నీ ఎప్పుడూ ఏక వచనం గానే వుంటాయి.

त्रिंशत् తొంక	३० ముప్పై
चत्वारिंशत् చత్వారింక	४० పంజై
पञ्चाशत् పంచాశక్	५० యాభై
षष्टिः షష్టిః	६० ఆరవై
सप्ततिः సప్తతిః	७० రెన్నై
अशीतिः అశీతిః	८० ఎనభై
नवतिः నవతిః	९० తొంభై
शतम् శతమ్	१०० మూడు
सहस्रम् సహస్రమ్	१००० వేయి
लक्षम् లక్షమ్	१,००,००० లక్ష
कोटिः కోటిః	१००००००० కోటి

సంఖ్యేయవాచకాని

(సంఖ్యేయవాచకాని)

సంఖ్యేయములు

పుం.	స్త్రీ.	నపుం.	
ప్రథమః ప్రథమః	ప్రథమా ప్రథమా	ప్రథమ ప్రథమ	1-వ
ద్వితీయః ద్వితీయః	ద్వితీయా ద్వితీయా	ద్వితీయమ్ ద్వితీయమ్	2-వ
తృతీయః తృతీయః	తృతీయా తృతీయా	తృతీయమ్ తృతీయమ్	3-వ
చతుర్థః చతుర్థః	చతుర్థీ చతుర్థీ	చతుర్థమ్ చతుర్థమ్	4-వ
పञ్చమః పంచమః	పञ్చమీ పంచమీ	పञ్చమమ్ పంచమమ్	5-వ
షష్ఠః షష్ఠః	షష్ఠీ షష్ఠీ	షష్ఠమ్ షష్ఠమ్	6-వ
సప్తమః సప్తమః	సప్తమీ సప్తమీ	సప్తమమ్ సప్తమమ్	7-వ
అష్టమః అష్టమః	అష్టమీ అష్టమీ	అష్టమమ్ అష్టమమ్	8-వ
నవమః నవమః	నవమీ నవమీ	నవమమ్ నవమమ్	9-వ
దశమః దశమః	దశమీ దశమీ	దశమమ్ దశమమ్	10-వ

एकादशः ఏకాదశః	एकादशी ఏకాదశీ	एकादशम् ఏకాదశమ్	11-వ
द्वादशः ద్వాదశః	द्वादशी ద్వాదశీ	द्वादशम् ద్వాదశమ్	12-వ
त्रयोदशः త్రయోదశః	त्रयोदशी త్రయోదశీ	त्रयोदशम् త్రయోదశమ్	13-వ
चतुर्दशः చతుర్దశః	चतुर्दशी చతుర్దశీ	चतुर्दशम् చతుర్దశమ్	14-వ
पञ्चदशः పంచదశః	पञ्चदशी పంచదశీ	पञ्चदशम् పంచదశమ్	15-వ
षोडशः షోడశః	षोडशी షోడశీ	षोडशम् షోడశమ్	16-వ
सप्तदशः సప్తదశః	सप्तदशी సప్తదశీ	सप्तदशम् సప్తదశమ్	17-వ
अष्टादशः అష్టాదశః	अष्टादशी అష్టాదశీ	अष्टादशम् అష్టాదశమ్	18-వ
नवदशः నవదశః	नवदशी నవదశీ	नवदशम् నవదశమ్	19-వ
विंशः వింశః	विंशी వింశీ	विंशम् వింశమ్	20-వ

త్రిశః త్రింశః	త్రిశో త్రింశీ	త్రిశమ్ త్రింశమ్	30-వ
చత్వారిశః చత్వారింశః	చత్వారిశో చత్వారింశీ	చత్వారిశమ్ చత్వారింశమ్	40-వ
పంచాశః పంచాశః	పంచాశో పంచాశీ	పంచాశమ్ పంచాశమ్	50-వ
షష్ఠితమః షష్ఠితమః	షష్ఠితమీ షష్ఠితమీ	షష్ఠితమమ్ షష్ఠితమమ్	60-వ
సప్తతమః సప్తతమః	సప్తతమీ సప్తతమీ	సప్తతమమ్ సప్తతమమ్	70-వ
అశీతమః అశీతమః	అశీతమీ అశీతమీ	అశీతమమ్ అశీతమమ్	80-వ
నవతమః నవతమః	నవతమీ నవతమీ	నవతమమ్ నవతమమ్	90-వ
శతతమః శతతమః	శతతమీ శతతమీ	శతతమమ్ శతతమమ్	100-వ

పాదమ్ పాదం	పాతిక
అర్థమ్ అర్థమ్	నగము
పాదోనమ్ పాదోనమ్	ముప్పాతిక
సపాదైకమ్ సపాదైకమ్	ఒకటింపావు
సార్ధైకమ్ సార్ధైకమ్	ఒకటిన్నర
పాదోనద్వయమ్ పాదోనద్వయమ్	ఒకటిమ్ముప్పావు
సపాదద్వయమ్ సపాదద్వయం	రెండుంపాతిక
సార్ధద్వయమ్ సార్ధద్వయం	రెండున్నర
పాదోనత్రయమ్ పాదోనత్రయం	రెండుమ్ముప్పావు

ధాతువులు-క్రియలు

ఒక చెట్టులోని కొమ్మలు, ఆకులు, పరిమలు ఇవన్నీ ఎట్లు ఆ చెట్టు కున్న పేరును (మూలాన్ని) ఆధారంగా చేసుకొని పుడుతాయో, అలాగే ఒక భాషలోని నామవాచకములు, క్రియా పదములు, క్రియా విశేషములు, అన్యాయములు ఈలాటి భాషా భాగాలన్నీ ఒక మూల ధాతువు నుంచే రూపొందుతాయి.

సంస్కృత భాషలో ఇంచుమించు 2200 మూల ధాతువులున్నాయి. ఆ ధాతువుల నుంచే అతి విపులమైన సంస్కృత భాషా వాఙ్మయమంతా రూపొందింది.

ఈ ధాతువులు వది వర్గాలుగా విభజించబడ్డాయి. ఆ వర్గాలను 'వికరణములు' అని చెబుదురు. ప్రతి వర్గకు ఒక వికరణ చిహ్నం ఉంటుంది. ఆ విషయం ప్రస్తుతం అవసరంలేదు.

ఈ పుస్తకంలో విశ్వ జీవితానికి అవసరమైన, ప్రసిద్ధమైన కొన్ని ధాతువులను గురించిన వివరాలను ముందు పేజీలలో చూడవచ్చు. ఈ క్రియలను బాగా అర్థం చేసుకొని కంఠస్థం చేస్తే, తృప్తికరంగా క్రియా పదాలను ప్రయోగించి వాక్యపూర్తి చేసుకోవచ్చు.

సంస్కృత ధాతువులు - వాటి విభాగములు

సంస్కృత ధాతువులు కొన్ని పరస్మై పడులవి, కొన్ని ఆత్మనే పడులవి, కొన్ని రెండూ కలిపిన ఉధయి పడులవి మూడు రకాలుగా విభజించబడి ఉన్నాయి. అయీ పడులలోని ప్రత్యయాల స్వరూపం వేరు వేరుగా ఉంటుంది.

క్రియల ఒక్కొక్కటి ఈ క్రింద వివరించిన రీతిగా భూత - భవిష్యత్ - వర్తమాన కాలాలను తెలుపుతుంటాయి. :-

స.నెం.	సంస్కృతములోని పేరు	తెలుగులో	కాలము
1.	లట్	లట్	వర్తమానకాలము
2.	లఙ్	లజ్	భూతకాలము
3.	లృఙ్	లజ్	భూతకాలము
4.	లిट्	లిట్	భూతకాలము
5.	లृट्	లృట్	భవిష్యత్ కాలము
6.	లృट्	లృట్	భవిష్యత్ కాలము
7.	లృఙ్	లృజ్	భవిష్యత్ కాలము
8.	విధిలిङ्	విధిలిజ్	విధి (ప్రేరణ)
9.	आशीर्लिङ्	ఆశీర్లిజ్	దీవింపు
10.	लोट्	లోట్	ఆశీర్వాదము, విధి

గమనిక : ముందున్న పేజీలలో కొన్ని ధాతువులకు లట్, లజ్, లృట్, లోట్ అనే 4 లకారాల రూపాలన్నీ ఇవ్వబడ్డాయి. అదే విధంగా తతిమ్మా ధాతువులకు కూడా రూపాలను ఉపహించి ప్రయోగింపవలెను.

పరస్మైపది ధాతువు

गम् (गच्छ्) = వెళ్లు

వర్తమానకాలము—లట్

ఏ. వ.	ద్వి. వ.	బి. వ.
ప్ర. పు. గాచతా గచ్ఛతి అతడు వెళ్ళుచున్నాడు	గాచతః గచ్ఛతః వారిద్దరు వెళ్ళుచున్నారు	గాచంతి గచ్ఛంతి వారు వెళ్ళుచున్నారు
మ. పు. గాచసి గచ్ఛసి నీవు వెళ్ళుచున్నావు	గాచతః గచ్ఛతః మీరిద్దరు వెళ్ళుచున్నారు	గాచత గచ్ఛత మీరు వెళ్ళుచున్నారు
ఉ. పు. గాచామి గచ్ఛామి నేను వెళ్ళుచున్నాను	గాచావః గచ్ఛావః మేమిద్దరం వెళ్ళుచున్నాము	గాచామః గచ్ఛామః మేము వెళ్ళుచున్నాము

భూత కాలము - లజ్

ప్ర. పు. అగాచత అగచ్ఛత్ అతడు వెళ్ళెను	అగాచతా అగచ్ఛతాం వారిద్దరు వెళ్ళిరి	అగాచన్ అగచ్ఛన్ వారు వెళ్ళిరి
మ. పు. అగాచః అగచ్ఛః నీవు వెళ్ళితివి	అగాచత అగచ్ఛతం మీరిద్దరు వెళ్ళితిరి	అగాచత్ అగచ్ఛత్ మీరు వెళ్ళితిరి
ఉ. పు. అగాచామ్ అగచ్ఛామ్ నేను వెళ్ళితివి	అగాచావ అగచ్ఛావ మేమిద్దరము వెళ్ళితిమి	అగాచామ అగచ్ఛామ మేము వెళ్ళితిమి

భవిష్యత్కాలము - లృట్

ప్ర. పు. గమిష్యతి గమిష్యతి అతడు వెళ్ళగలడు	గమిష్యతః గమిష్యతః వారిద్దరు వెళ్ళగలరు	గమిష్యంతి గమిష్యంతి వారు వెళ్ళగలరు
మ. పు. గమిష్యసి గమిష్యసి నీవు వెళ్ళగలవు	గమిష్యతః గమిష్యతః మీరిద్దరు వెళ్ళగలరు	గమిష్యత గమిష్యత మీరు వెళ్ళగలరు
ఉ. పు. గమిష్యామి గమిష్యామి నేను వెళ్ళగలను	గమిష్యావః గమిష్యావః మేమిద్దరము వెళ్ళగలము	గమిష్యామః గమిష్యామః మేము వెళ్ళగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - లోట్

ప్ర. పు. గాచత్య, గాచతాత్ 'గచ్ఛత్య, గచ్ఛతాత్ అతను వెళ్ళగాక	గాచతా గచ్ఛతాం వారిద్దరు వెళ్ళగాక	గాచన్త గచ్ఛన్త వారు వెళ్ళదురుగాక
మ. పు. గాచత్య, గాచతాత్ గచ్ఛత్య, గచ్ఛతాత్ నీవు వెళ్ళదువుగాక	గాచత గచ్ఛతం మీరిద్దరు వెళ్ళదురుగాక	గాచత్ గచ్ఛత్ మీరు వెళ్ళదురుగాక
ఉ. పు. గాచత్యామి గచ్ఛత్యామి నేను వెళ్ళదునుగాక	గాచత్యావ గచ్ఛత్యావ మేమిద్దరము వెళ్ళదుముగాక	గాచత్యామ గచ్ఛత్యామ మేము వెళ్ళదుముగాక

स् (अस्) = ఉండు

వర్తమానకాలము—అట్

ప్ర.పు. అస్తి అస్తి అతడు ఉన్నాడు	స్థ: స్థా వారిద్దరు ఉన్నారు	సन्ति సన్తి వారు ఉన్నారు
మ.పు. అసి అసి నీవు ఉన్నావు	स्थ: స్థా మీరిద్దరు ఉన్నారు	स्थ స్థ మీరు ఉన్నారు
ఉ.పు. अस्मि అస్మి నేను ఉన్నాను	स्व: స్వా మేమిద్దరము ఉన్నాము	स्म: స్మా మేము ఉన్నాము

భూతకాలము - అట్

ప్ర.పు. आसीत् అసిక్ అతడు ఉండెను	आस्तां అస్తాం వారిద్దరు ఉండిరి	आसन् అసన్ వారు ఉండిరి
మ.పు. आसीः అసిః నీవు ఉంటివి	आस्तं అస్తం మీరిద్దరు ఉండిరి	आस्त అస్త మీరు ఉంటివి
ఉ.పు. आसं అసం నేను ఉంటివి	आस्व అస్వ మేమిద్దరము ఉంటిమి	आस्म అస్మ మేము ఉంటిమి

భవిష్యత్కాలము - లృట్

ప్ర.పు. भविष्यति భవిష్యతి అతడు ఉండగలడు	भविष्यतः భవిష్యతః వారిద్దరు ఉండగలరు	भविष्यन्ति భవిష్యన్తి వారు ఉండగలరు
మ.పు. भविष्यसि భవిష్యసి నీవు ఉండగలవు	भविष्यथः భవిష్యతః మీరిద్దరు ఉండగలరు	भविष्यथ భవిష్యత మీరు ఉండగలరు
ఉ.పు. भविष्यामि భవిష్యామి నేను ఉండగలను	भविष्यावः భవిష్యావః మేమిద్దరం ఉండగలము	भविष्यामः భవిష్యామః మేము ఉండగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - లృట్

ప్ర.పు. अस्तु, स्तात् అస్తు, స్తాత్ అతడు ఉండుగాక	स्तां స్తాం వారిద్దరు ఉండురుగాక	सन्तु సన్తు వారు ఉండురుగాక
మ.పు. एधि, स्तात् ఏధి, స్తాత్ నీవు ఉండువుగాక	स्तं స్తం మీరిద్దరు ఉండురుగాక	स्त స్త మీరు ఉండురుగాక
ఉ.పు. असानि అసాని నేను ఉండునుగాక	असाव అసావ మేమిద్దరం ఉండుముగాక	असाम అసామ మేము ఉండుముగాక

అత్మనేపది ధాతువు

వృత్ (వర్త్) వృత్తు (వర్త్) = ఉండు

వర్తమానకాలము - లట్

ప్ర.పు.	వర్తే వర్తే అతడు ఉన్నాడు	వర్తే వర్తే వారిద్దరు ఉన్నారు	వర్తే వర్తే వారున్నారు
మ.పు.	వర్తే వర్తే నీవు ఉన్నావు	వర్తే వర్తే మీరిద్దరు ఉన్నారు	వర్తే వర్తే మీరు ఉన్నారు
ఉ.పు.	వర్తే వర్తే నేను ఉన్నాను	వర్తే వర్తే మేమిద్దరం ఉన్నాము	వర్తే వర్తే మేము ఉన్నాము

భూతకాలము - లట్

ప్ర.పు.	అవర్తే అవర్తే అతడు ఉండెను	అవర్తే అవర్తే వారిద్దరు ఉండిరి	అవర్తే అవర్తే వారు ఉండిరి
మ.పు.	అవర్తే అవర్తే నీవు ఉంటివి	అవర్తే అవర్తే మీరిద్దరు ఉండిరి	అవర్తే అవర్తే మీరు ఉండిరి
ఉ.పు.	అవర్తే అవర్తే నేను ఉంటివి	అవర్తే అవర్తే మేమిద్దరము ఉంటిమి	అవర్తే అవర్తే మేము ఉంటిమి

భవిష్యత్కాలము - లృట్

ప్ర.పు.	వర్తిష్యే వర్తిష్యే అతడు ఉండగలడు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే వారిద్దరు ఉండగలరు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే వారు ఉండగలరు
మ.పు.	వర్తిష్యే వర్తిష్యే నీవు ఉండగలవు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మీరిద్దరు ఉండగలరు	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మీరు ఉండగలరు
ఉ.పు.	వర్తిష్యే వర్తిష్యే నేను ఉండగలను	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మేమిద్దరం ఉండగలము	వర్తిష్యే వర్తిష్యే మేము ఉండగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - లోట్

ప్ర.పు.	వర్తే వర్తే అతడు ఉండుగాక	వర్తే వర్తే వారిద్దరు ఉండురుగాక	వర్తే వర్తే వారు ఉండురుగాక
మ.పు.	వర్తే వర్తే నీవు ఉండువుగాక	వర్తే వర్తే మీరిద్దరు ఉండురుగాక	వర్తే వర్తే మీరు ఉండురుగాక
ఉ.పు.	వర్తే వర్తే నేను ఉండునుగాక	వర్తే వర్తే మేమిద్దరము ఉండుముగాక	వర్తే వర్తే మేము ఉండుముగాక

कृ (कर्) कृ (कर्) = చేయు

వర్తమానకాలము - లట్

ప్ర.పు.	करोति కరోతి	कुरुतः కురుతః	कुर्वन्ति కుర్వన్తి
	అతడు చేయుచున్నాడు	వారిద్దరు చేయుచున్నారు	వారు చేయుచున్నారు
మ.పు.	करोषि కరోషి	कुरुथः కురుథః	कुरुथ కురుథ
	నీవు చేయుచున్నావు	మీరిద్దరు చేయుచున్నారు	మీరు చేయుచున్నారు
ఉ.పు.	करोमि కరోమి	कुर्वः కుర్వః	कुर्मः కుర్మః
	నేను చేయుచున్నాను	మేమిద్దరము చేయుచున్నాము	మేము చేయుచున్నాము

భూతకాలము - లట్

ప్ర.పు.	अकरोत् అకరోత్	अकुरुताम् అకురుతామ్	अकुर्वन् అకుర్వన్
	అతడు చేసెను	వారిద్దరు చేసిరి	వారు చేసిరి
మ.పు.	अकरोः అకరోః	अकुरुतम् అకురుతమ్	अकुरुत అకురుత
	నీవు చేసితివి	మీరిద్దరు చేసితిరి	మీరు చేసితిరి
ఉ.పు.	अकरवं అకరవమ్	अकुर्व అకుర్వ	अकुर्म అకుర్మ
	నేను చేసితిని	మేమిద్దరము చేసితిమి	మేము చేసితిమి

భవిష్యత్కాలము - లట్

ప్ర.పు.	करिष्यति కరిష్యతి	करिष्यतः కరిష్యతః	करिष्यन्ति కరిష్యన్తి
	అతడు చేయగలడు	వారిద్దరు చేయగలరు	వారు చేయగలరు
మ.పు.	करिष्यसि కరిష్యసి	करिष्यथः కరిష్యథః	करिष्यथ కరిష్యథ
	నీవు చేయగలవు	మీరిద్దరు చేయగలరు	మీరు చేయగలరు
ఉ.పు.	करिष्यामि కరిష్యామి	करिष्यावः కరిష్యావః	करिष्यामः కరిష్యామః
	నేను చేయగలను	మేమిద్దరము చేయగలము	మేము చేయగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - లట్

ప్ర.పు.	करोतु, कुरुतात् కరోతు, కురుతాత్	कुरुतां కురుతామ్	कुर्वन्तु కుర్వన్తు
	అతడు చేయుగాక	వారిద్దరు చేయుదురుగాక	వారు చేయుదురుగాక
మ.పు.	कुरु, कुरुतात् కురు, కురుతాత్	कुरुतम् కురుతమ్	कुरुत కురుత
	నీవు చేసెదవుగాక	మీరిద్దరు చేసెదరుగాక	మీరు చేసెదరుగాక
ఉ.పు.	करवाणि కరవాణి	करवाव కరవావ	करवाम కరవామ
	నేను చేసెదనుగాక	మేమిద్దరము చేసెదముగాక	మేము చేసెదముగాక

వర్తమానకాలము - లట్

ప్ర.పు.	కुरुతే	కుర్వాతే	కుర్వతే
	కురుతే	కుర్వాతే	కుర్వతే
	అతడు చేయుచున్నాడు	వారిద్దరు చేయుచున్నారు	వారు చేయుచున్నారు
మ.పు.	కुरुषే	కుర్వాथే	కుర్షవే
	కురుషే	కుర్వాతే	కురుష్యే
	నీవు చేయుచున్నావు	మీరిద్దరు చేయుచున్నారు	మీరు చేయుచున్నారు
ఉ.పు.	కుర్వే	కుర్వహే	కుర్మహే
	కుర్వే	కుర్వహే	కుర్మహే
	నేను చేయుచున్నాను	మేమిద్దరము చేయుచున్నాము	మేము చేయుచున్నాము

భూతకాలము - లట్

ప్ర.పు.	అకुरुత	అకుర్వాతాం	అకుర్వత
	అకురుత	అకుర్వాతాం	అకుర్వత
	అతడు చేసెను	వారిద్దరు చేసిరి	వారు చేసిరి
మ.పు.	అకुरुతాః	అకుర్వాతాం	అకుర్షవః
	అకురుతాః	అకుర్వాతాం	అకుర్షవః
	నీవు చేసితివి	మీరిద్దరు చేసితిరి	మీరు చేసితిరి
ఉ.పు.	అకుర్వే	అకుర్వహి	అకుర్మహి
	అకుర్వే	అకుర్వహి	అకుర్మహి
	నేను చేసితిని	మేమిద్దరము చేసితిమి	మేము చేసితిమి

భవిష్యత్కాలము - ల్పట్

ప్ర.పు.	కరిష్యతే	కరిష్యేతే	కరిష్యంతే
	కరిష్యతే	కరిష్యేతే	కరిష్యంతే
	అతడు చేయగలడు	వారిద్దరు చేయగలరు	వారు చేయగలరు
మ.పు.	కరిష్యసే	కరిష్యేతే	కరిష్యవే
	కరిష్యసే	కరిష్యేతే	కరిష్యవే
	నీవు చేయగలవు	మీరిద్దరు చేయగలరు	మీరు చేయగలరు
ఉ.పు.	కరిష్యే	కరిష్యావహే	కరిష్యామహే
	కరిష్యే	కరిష్యావహే	కరిష్యామహే
	నేను చేయగలను	మేమిద్దరము చేయగలము	మేము చేయగలము

విధి, ఆశీర్వాదము - ల్

ప్ర.పు.	కुरुతాం	కుర్వాతాం	కుర్వతామ్
	కురుతాం	కుర్వాతాం	కుర్వతామ్
	అతడు చేయుగాక	వారిద్దరు చేయుగాక	వారు చేయుగాక
మ.పు.	కुरुష्व	కుర్వాతాం	కుర్షవమ్
	కురుష్వ	కుర్వాతాం	కుర్షవమ్
	నీవు చేసెదవు	గాక మీరిద్దరు చేసెదరుగాక	మీరు చేసెదరుగాక
ఉ.పు.	కర్వే	కర్వావహే	కర్వామహే
	కర్వే	కర్వావహే	కర్వామహే
	నేను చేసెదనుగాక	మేమిద్దరము చేసెదముగాక	మేము చేసెదముగాక

సంస్కృత ధాతువులు

135

క్ర. సం.	వికరణము, వదియును	ధాతువు	ఆర్థము	వ రమానకాం ప్రథమపురుష, ఏకవచనము
1. I. ప.	అट	అట్	తిరుగు	అटతి
2. II. ప.	अद्	అద్	బుజించు	అత్తి
3. I. ప.	अर्च	అర్చ	పూజించు	అర్చతి
4. X. ఆ.	अर्थ	అర్థ	యాచించు	అర్థయతే
5. I. ప.	अह	అహ	తగియుండు	అర్హతి
6. I. ప.	अव	అవ	రక్షించు	అవతి
7. V. ప.	आप्	అప్	పొందు	आप्नोति
8. II. ఆ.	आस्	అస్	కూర్చొను	आस्ते
9. II. ప.	इ	ఇ	వెళ్ళు	इति
10. IV. ప.	इष्	ఇష్ (ఇచ్ఛ)	కోరు	इच्छति

అంగ్ల సంఖ్య వికరణ సంఖ్యను తెలుపును.

ప. వరసైవది, ఆ. అత్మనేవది, ఉ. ఉభయవది

11. I. ఆ.	ईक्ष्	ఈక్ష	చూడు	ईक्षते
12. VI. ప.	उज्झ्	ఉజ్ఞ	వదలు	उज्झति
13. I. ఆ.	ऊह्	ఊహ	ఊహించు	ऊहते
14. I. ఆ.	एध्	ఏధ	వర్షిల్లు	एधते
15. X. ఉ.	कथ्	కథ	చెప్పు	कथयति-తే
16. I. ఆ.	कम्प्	కంప్	కదలు	कम्पते
17. I. ప.	कांक्ष्	కాంక్ష	ఇచ్చించు	कांक्षति
18. I. ఆ.	काश्	కాశ్	వెలుగు	काशते
19. IV. ప.	कुप्	కుప్	కోపించు	कुप्यति
20. IV. ప.	कृत् (कृन्त्)	కృత్ (కృంత)	నలుగు	कृन्तति

కృంతం

21. I.	ఉ.	క్ర (కర్)	చేయు	కరోతి-క్రుత్తే
		క్ర (కర్)		కరోతి-క్రుత్తే
22. I.	ప.	క్రీడ	ఆడు	క్రీడతి
		క్రీడ		క్రీడతి
23. IV.	ప.	క్షిప్	వదవేయు	క్షిపతి
		క్షిప్		క్షిపతి
24. X.	ఉ.	ఖण्ड	నలుకు	ఖण्डయతి-తే
		ఖండ్		ఖండయతి/తే
25. I.	ఉ.	खन्	తవ్వ	खनति-తే
		ఖన్		ఖనతి/తే
26. I.	ప.	खाद्	భుజించు	खादति
		ఖాద్		ఖాదతి
27. X.	ఉ.	गण्	లెక్క-పెట్టు	गणयति-తే
		గణ్		గణయతి/తే
28. I.	ప.	गम् (गच्छ्)	వెళ్ళు	गच्छति
		గం (గచ్ఛ)		గచ్ఛతి
29. I.	ప.	गै (गाय्)	పాడు	गायति
		గై (గాయ్)		గాయతి
30. I.	ప.	घ्रा (जिघ्र्)	వాసనహూదు	जिघ्रति
		ఘ్రా (జిఘ్ర)		జిఘ్రతి

31. I.	ప.	चर्	కదలు	चरति
		చర్		చరతి
32. X.	ఉ.	चिन्त्	ఆలోచించు	चिन्तयति-తే
		చింత్		చింతయతి/తే
33. I.	ప.	जप्	జపించు	जपति
		జప్		జపతి
34. I.	ప.	जीव्	బ్రతుకు	जीवति
		జీవ్		జీవతి
35. I.	ప.	ज्वल्	మందు	ज्वलति
		జ్వల్		జ్వలతి
36. X.	ఉ.	तड् (ताड्)	కొట్టు	ताडयति-తే
		తడ్ (తాడ్)		తాడయతి/తే
37. X.	అ.	तर्ज्	బెడరించు	तर्जयते
		తర్జ్		తర్జయతే
38. IV.	ప.	तुष्	ఆనందించు	तुष्यति
		తుష్		తుష్యతి
39. I.	ప.	तृ (तर्)	దాటు	तरति
		తృ (తర్)		తరతి
40. I.	ప.	त्यज्	వదలిపెట్టు	त्यजति
		త్యజ్		త్యజతి

41. X.	ఉ.	దण्ड దండ్	దండించు	దण्डయతి-తే దండయతి/తే
42. I.	ప.	దా దా	ఇచ్చు	దదాతి దదాతి
43. VI.	ఉ.	దిశ్ దిశ్	ఇచ్చు	దిశాతి-తే దిశాతి/తే
44. II.	ఉ.	దుహ్ దుహ్	(పాడు) పిండు	దుహ్యతి-తే దుహ్యతి/తే
45. I.	ప.	ద్రు (ద్రు) ద్రు (ద్రు)	కరుగు, పాడు	ద్రవతి ద్రవతి
46. I.	ప.	ధావ్ ధావ్	పడుగిడు	ధావతి ధావతి
47. I.	ఉ.	ధృ (ధర్) ధృ (ధర్)		ధరతి-తే ధరతి/తే
48. I.	ప.	ఓవన్ ఓవన్	కల్పించు	ఓవనతి ఓవనతి
49. IV.	ప.	నశ్ నశ్	నశించు	నశయతి నశయతి
50. II.	ప.	నిద్రా నిద్రా	నిద్రించు	నిద్రాతి నిద్రాతి

51. I.	ప.	నిన్ద నిన్ద	నూపించు	నిన్దతి నిన్దతి
52. I.	ప.	పఠ్ పఠ్	పడుపు	పఠతి పఠతి
53. II.	ప.	పా (పిబ్) పా (పిబ్)	త్రాగు	పిబతి పిబతి
54. IV.	ప.	పుష్ప పుష్ప	వికపించు	పుష్పయతి పుష్పయతి
55. I.	ప.	ఫల్ ఫల్	వండు	ఫలతి ఫలతి
56. IX.	ప.	బన్ధ బన్ధ	కట్టు	బంధనాతి బంధనాతి
57. I.	ఉ.	బుధ్ (బోధ్) బుధ్ (బోధ్)	పఱుగు	బోధయతి-తే బోధయతి/తే
58. X.	ఉ.	భక్ష భక్ష	భుజించు	భక్షయతి-తే భక్షయతి/తే
59. III.	ప.	భీ భీ	భయపడు	భిభేతి భిభేతి
60. I.	ప.	భూ (భవ్) భూ (భవ్)	ఉండు	భవతి భవతి

61. I. ప.	భ్రమ్ భ్రమ్	తిరుగు	భ్రమతి భ్రమతి
62. VI. ఉ.	మ్రుచ్ (మ్రుశ్చ) ముచ్ (ముంచ్)	వదలిపెట్టు	మ్రుశ్చతి-తే ముంచతి/తే
63. I. ఉ.	యజ్ యజ్	పూజించు	యజతి-తే యజతి/తే
64. I. ఆ.	యత్ యత్	యత్పించు	యతతే యతతే
65. II. ప.	యా యా	వెళ్ళు	యాతి యాతి
66. I. ఉ.	యాచ్ యాచ్	యాచించు	యాచతి-తే యాచతి/తే
67. I. ప.	రక్ష రక్ష	రక్షించు	రక్షతి రక్షతి
68. II. ప.	రుద్ రుద్	ఏడ్చు	రుదతి రుదతి
69. I. ప.	రుహ్ రుహ్	మొలకెత్తు	రోహతి రోహతి
70. I. ప.	లిఖ్ లిఖ్	లెవాయు	లిఖతి లిఖతి
71. II. ప.	వచ్ వచ్	మాట్లాడు	వక్తి వక్తి

72. I. ప.	వద్ వద్	మాట్లాడు	వదతి వదతి
73. I. ఉ.	వహ్ వహ్	మోయు, పారు	వహతి-తే వహతి/తే
74. I. ప.	శంస్ శంస్	స్తోతము చేయు	శంసతి శంసతి
75. I. ఆ.	శుభ్ (శోభ్) శుభ్ (శోభ్)	ప్రకాశించు	శోభతే శోభతే
76. II. ప.	శ్వస్ శ్వస్	గాలి పీల్చు	శ్వసతి శ్వసతి
77. VI. ఉ.	సిచ్ (సిञ్చ్) పిచ్ (పించ్)	తడుపు	సిञ్చతి-తే పించతి/తే
78. I. ఉ.	స్థా (తిష్ఠ్) స్థా (తిష్ఠ్)	విలుచు	తిష్ఠతి-తే తిష్ఠతి/తే
79. II. ప.	స్నా స్నా	స్నానము చేయు	స్నాతి స్నాతి
80. VI. ప.	స్పృశ్ స్పృశ్	తాకు	స్పృశతి స్పృశతి
81. I. ప.	స్మృ (స్మర్) స్మృ (స్మర్)	తలచు	స్మరతి స్మరతి
82. I. ప.	హస్ హస్	వప్పు	హసతి హసతి

దాతువులవలన రూపాందే శబ్దాలు

1. వర్తమానకాల వాచక శబ్దములు:—

(అ) పరస్మైపద దాతువుల వెంటిడి అన్ అనే ప్రత్యయాన్ని చేర్చితే వచ్చును.

ఉదా: గచ్ఛన్ + అన్ = గచ్ఛన్
గచ్ఛ + అన్ = గచ్ఛన్ = వెళ్ళుచున్నవాడు

(ఆ) ఆత్మనేపద దాతువుల వెంటిడి మాన్, లేదా ఆన్, కలిపిన వచ్చును.

ఉదా: లభ + మాన్ = లభమాన్
లభ + మాన్ = లభమాన్ = పొందుచున్నవాడు

2. 'ఉటకు' వాచక తుమ్ ప్రత్యయాస్త్ర అవ్యయము:—

ఉదా: గమ్ + తుమ్ = గన్తుమ్
గం + తుమ్ = గన్తుమ్ = పోవుటకు

3. భూతకాలవాచక త్వా ప్రత్యయాస్త్ర అవ్యయము:—

ఉదా: భూ + త్వా = భూత్వా
భూ + త్వా = భూత్వా = ఉండి

4. మఱియొక విధమైన భూతకాల వాచక అవ్యయము:—

దాతువుకు ముందు ఉపసర్గలు చేర్చినపుడు, దాతువు వెంటిడి త్వా అనే దానికి బదులు య ప్రత్యయము వచ్చును.

ఉదా: అను + భూ + య = అనుభూయ
అను + భూ + య = అనుభూయ = అనుభవించి.

5. భూతకాల వాచక కర్మణి'త' ప్రత్యయాస్త్ర అవ్యయము:—
దాతువుల వెంటిడి త ప్రత్యయము చేర్చిన వచ్చును.

ఉదా: కృ + తమ్ = కృతమ్
కృ + తమ్ = కృతమ్ = చేయబడినది

6. విధి బోధక అవ్యయము: దాతువు వెంటిడి త్వ ప్రత్యయము చేర్చిన వచ్చును.

ఉదా: గం + యం + త్వ = గన్తవ్యమ్
గం + త్వం + వ్యం = గన్తవ్యం = పోవలెను

7. వర్తమానకాల వాచక తవతు ప్రత్యయాస్త్ర శబ్దము. ఇది మూడు లింగములలోను వచ్చును.

ఉదా: 1. గమ్ + తవన్ = గతవన్
గం + తవన్ = గతవన్ = వెళ్ళినవాడు (పుం)

2. గమ్ + తవతీ = గతవతీ
గం + తవతీ = గతవతీ = ఆమె వెళ్ళినది (స్త్రీ)

3. గమ్ + తవత్ = గతవత్
గం + తవత్ = గతవత్ = అది వెళ్ళినది (నపుం)

సూచన:— పై ప్రత్యయాలతో కూడిన పదాలు గల వాక్యాలను ముందున్న పేజీలలో చదివి అభ్యసించు.

వర్తమానార్థక అన్ (అన్) ప్రత్యయాంత శబ్దములు

కర్త మొదలగునవి	'అన్' ప్రత్యయాంత శబ్దము	క్రియ
రామః వనం	* గచ్ఛన్	అవర్తత
రామః వనం	గచ్ఛన్	అవర్తత
రాముడు అడవికి వెళ్లుచు ఉండెను		
सीता	वदती	अभवत्
సీతా	వదతి	అభవత్
సీత చెప్పుచు ఉండెను		
बालः	क्रीडन्	अपश्यत्
బాలః	క్రీడన్	అపశ్యత్
బాలుడు ఆడుచు చూచెను		
कर्म	कुर्वन्	अपतत्
కర్మ	కుర్వన్	అపతత్
పనిని చేయుచు వదెను		
अहं	खादन्	अस्मि
అహం	ఖాదన్	అస్మి
నేను తినుచు ఉన్నాను		

* శ్రీ లింగములో గచ్ఛతి (గచ్ఛతీ), నపుంసకలింగంలో గచ్ఛత్ (గచ్ఛ) అనే రీతిగా మారును.

కర్త మొదలగునవి	'అన్' ప్రత్యయాంత శబ్దము	క్రియ
सः	धावन्	पिबति
సః	ధావన్	పిబతి
అతడు పరుగిడుచు త్రాగుచున్నాడు		
त्वं	पिबन्	आगच्छसि
త్వం	పిబన్	ఆగచ్ఛసి
నీవు త్రాగుచు వచ్చుచున్నావు		
पुस्तकं	पश्यन्	लिखति
పుస్తకం	పశ్యన్	లిఖతి
పుస్తకమును చూచుచు వ్రాయుచున్నాడు		
कथां	कथयन्	अस्ति
కథాం	కథయన్	అస్తి
కథను చెబుతూ ఉన్నాడు		

‘ఉచికు’ అర్థముగల ‘తుమున్’ ప్రత్యయాంత అవ్యయము

కర్తాదివాచకములు తుమున్నంత అవ్యయము క్రియా వాచకము

అహం గతుం ఇచ్ఛామి
అహం గతుం ఇచ్ఛామి

నేను వెళ్ళుటకు ఇచ్చించుచున్నాను

మాతరం ద్రష్టుమ్ గచ్ఛతి
మాతరం ద్రష్టుమ్ గచ్ఛతి

తల్లిని చూచుటకు వెళ్ళుచున్నాడు

మాధవః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి
మాధవః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి

మాధవుడు పదువుటకు ఇచ్చించుచున్నాడు

బాలః క్రీడితుమ్ ఆగచ్ఛతి
బాలః క్రీడితుమ్ ఆగచ్ఛతి

బాలుడు ఆడుకొనుటకు వచ్చుచున్నాడు

త్वं కర్తుమ్ శక్నోసి
త్वं కర్తుమ్ శక్నోసి

నీవు చేయుటకు శక్తుడగుచున్నావు

కర్తాదివాచకములు తుమున్నంత అవ్యయము క్రియావాచకము

సః లిఖితుమ్ సమర్థః
సః లిఖితుమ్ సమర్థః

అతడు వ్రాయుటకు సమర్థుడు

అహం ధావితుమ్ ప్రయతే
అహం ధావితుమ్ ప్రయతే

నేను పరుగెత్తుటకు ప్రయత్నించుచున్నాను

గోపాలః ఖాతుమ్ గతవాన్
గోపాలః ఖాతుమ్ గతవాన్

గోపాలుడు భుజించుటకు వెళ్ళుచున్నాడు

రామః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి
రామః పఠితుమ్ ఇచ్ఛతి

రాముడు పదువుటకు ఇచ్చించుచున్నాడు

జలం పాతుమ్ దాపతి
జలం పాతుమ్ దాపతి

నీటిని త్రాగుటకు పరుగిడుచున్నాడు

భూతకాలవాచి త్వా 'త్వా' ప్రత్యయాంత అవ్యయము

కర్తృదీవాచకము 'త్వా' ప్రత్యయాంత అవ్యయము క్రియాదికములు

పాఠశాలాం	గత్వా	పాఠం పఠతి
పాఠశాలాం	గత్వా	పాఠం పఠతి

పాఠశాలకు వెళ్ళి పాఠమును చదువుచున్నాడు

పాఠం	పఠిత్వా	పుస్తకే లిఖతి
పాఠం	పఠిత్వా	పుస్తకే లిఖతి

పాఠమును చదివి పుస్తకములో వ్రాయుచున్నాడు

అన్నమ్	ఖాత్వా	సుఖం నిద్రాతి
అన్నం	ఖాత్వా	సుఖం నిద్రాతి

అన్నమును తివి సుఖముగా విడుదలచుచున్నాడు

ఉద్యానే	క్రీడిత్వా	వేగేన ధావతి
ఉద్యానే	క్రీడిత్వా	వేగేన ధావతి

ఉద్యానమున ఆటలాడి వేగముగా పరుగిడుచున్నాడు

స్నానం	కృత్వా	భోజనం కరోతి
స్నానం	కృత్వా	భోజనం కరోతి

స్నానమును చేసి భోజనమును చేయుచున్నాడు

కర్తృదీవాచకము 'త్వా' ప్రత్యయాంత అవ్యయము క్రియాదికములు

అత్ర	స్థిత్వా	సూర్యం పश्यति
అత్ర	స్థిత్వా	సూర్యం పश्यతి

ఇచ్చట ఉండి సూర్యుని చూచుచున్నాడు

మార్గే	ధావత్వా	పతతి
మార్గే	ధావత్వా	పతతి

దారిలో పరుగెత్తి పడుచున్నాడు

చంద్రమ్	దృష్త్వా	హసతి
చంద్రం	దృష్త్వా	హసతి

చంద్రుని చూచి నవ్వుచున్నాడు

వనే	ఆఠిత్వా	శ్రామ్యతి
వనే	ఆఠిత్వా	శ్రామ్యతి

వనమున తిరిగి అరిపిపోవుచున్నాడు

అహం	స్నాత్వా	ఖాదామి
అహం	స్నాత్వా	ఖాదామి

నేను స్నానముచేసి తినుచున్నాను

భూతకాలవాచి య (య) ప్రత్యయా న్త అవ్యయము

కర్తృదికములు 'య' ప్రత్యయా న్త అవ్యయము క్రియాపదము

అत्र
అత్ర
ఆగత్య
ఆగత్య
వదతి
వదతి
వదతి

ఇక్కడికి వచ్చి మాటాడుచున్నాడు

तं
తం
अनुगम्य
అనుగమ్య
करोति
కరోతి
కరోతి

అతనిని అనుసరించి చేయుచున్నాడు

पाठं
పాఠం
विलिख्य
విలిఖ్య
दर्शयति
దర్శయతి
దర్శయతి

పాఠమును వ్రాసి చూపుచున్నాడు

अलं
అలం
निपीय
నిపీయ
गच्छति
గచ్ఛతి
గచ్ఛతి

నీటిని త్రాగి పేర్చుచున్నాడు

देवं
దేవం
संदृश्य
సందృశ్య
नमति
నమతి
నమతి

దేవుని దర్శించి నమస్కరించుచున్నాడు

కర్తృదికములు 'య' ప్రత్యయా న్త అవ్యయము

క్రియాపదము

ग्रामात्
గ్రామాత్
प्रस्थाय
ప్రస్థాయ
आगच्छति
ఆగచ్ఛతి
ఆగచ్ఛతి

గ్రామమునుండి బయలుదేరి వచ్చెను

सहसा
సహసా
प्रधान्य
ప్రధాన్య
अपश्यत्
అపశ్యత్
అపశ్యత్

వేగముగా పరుగెత్తి చూచెను

सर्वे
సర్వే
संभूय
సంభూయ
तिष्ठन्ति
తిష్ఠన్తి
తిష్ఠన్తి

అందరు గుమికూడి విలుచున్నారు

पादयोः
పాదయోః
निपत्य
నిపత్య
प्रार्थयते
ప్రార్థయతే
ప్రార్థయతే

పాదములమీద పడి ప్రార్థించుచున్నాడు

मित्रं
మిత్రం
सन्त्यज्य
సన్త్యజ్య
गच्छति
గచ్ఛతి
గచ్ఛతి

మిత్రుని వదలిపెట్టి వెళ్ళుచున్నాడు

భూతార్థవాచి తవతు (తవతు) ప్రత్యయాంత శబ్దము

కర్తృద్వివాచకములు కర్మాద్వివాచకములు 'తవతు' ప్రత్యయాంత శబ్దము

గోపాలః పాఠశాలాన్ గతవాన్
గోపాలః పాఠశాలాం గతవాన్

గోపాలుడు పాఠశాలను గూర్చి వెళ్ళెను

సః గ్రామాత్ అగతవాన్
సః గ్రామాత్ అగతవాన్

అతడు గ్రామమునుండి వచ్చెను

రాత్రౌ సమ్యక్ పఠితవాన్
రాత్రౌ సమ్యక్ పఠితవాన్

రాత్రియందు బాగుగా చదివెను

గృహః స్నానం కృతవాన్
గృహః స్నానం కృతవాన్

గృహపు స్నానమును చేసెను

చోరః చోరయిత్వా ధావితవాన్
చోరః చోరయిత్వా ధావితవాన్

చొంగ చొంగిలించుకొని పరుగెత్తెను

కర్తృద్వివాచకములు కర్మాద్వివాచకములు 'తవతు' ప్రత్యయాంత శబ్దము

కక్కురః క్షుపే పతितవాన్
కక్కురః క్షుపే పతితవాన్

కక్కుర బావిలో పడినది

బలీవర్దః తృణం ఖాదితవాన్
బలీవర్దః తృణం ఖాదితవాన్

ఎద్దు గడ్డిని తినినది

మయూరః సర్పం దృష్టవాన్
మయూరః సర్పం దృష్టవాన్

నెమలి పామును చూచెను

ఋణః ఔషధం పీతవాన్
ఋణః ఔషధం పీతవాన్

రోగి మందును త్రాగెను

* ఈ 'తవతు' ప్రత్యయాంత శబ్దములో విశేషణముగా కూడా ప్రయోగించబడుతవి.

ఉదా: కత్ర గతవాన్ రామః = అక్కడికి వెళ్ళిన రాముడు

కర్మణి భూతార్థవాచక త (త) ప్రత్యయాన్త శబ్దము

కర్మవాచకము కర్మవాచకము 'త' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

రామేణ గ్రామః గతః
రామేణ గ్రామః గతః

రామవిచేత గ్రామము వెళ్ళబడినది

బాలేన ఉదానై క్షీణితమ్
బాలేన ఉదానై క్షీణితమ్

బాలవిచే ఉదానమునందు ఉండినది

మయా గృహే స్థితమ్
మయా గృహే స్థితమ్

నాచేత ఇంటియందు ఉండబడినది

త్వయా కి కృతమ్
త్వయా కి కృతమ్

నీచేత ఏమి చేయబడినది

బాలేన సత్వరం ధావితమ్
బాలేన సత్వరం ధావితమ్

బాలవిచేత వడిగా పరుగెత్తబడినది

కర్మవాచకము కర్మవాచకము 'త' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

పిత్రే పత్రం లిఖితమ్
పిత్రే పత్రం లిఖితమ్

తండ్రికొరకు జాబు వ్రాయబడినది

సీతా హనుమతా దృష్టా
సీతా హనుమతా దృష్టా

సీత హనుమంతునిచేత చూడబడినది

* వృక్షే కాకః ఉపవిష్టః
వృక్షే కాకః ఉపవిష్టః

చెట్టుమీద కాకి కూర్చోనెను

* మత్స్యః తటాకే పతితః
మత్స్యః తటాకే పతితః

చేప తటాకమునందు పడెను

* ఈ తప్రత్యయాన్త శబ్దములు కర్తరి ప్రయోగములో కూడా ప్రయోగించ
బడుతవి.

భావకర్మవాచక 'తవ్య' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

కర్మాదివాచకములు కర్మాదివాచకములు 'తవ్య' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

మయా

మయా

मन्मार्गे

నన్మార్గే

నాచేతి నన్మార్గమునందు నడువబడవలెను

गन्तव्यम्

గన్తవ్యమ్

त्वया

త్వయా

उद्याने

ఉద్యానే

నీచేత ఉద్యానమునందు ఆడుకొనబడవలెను

क्रीडितव्यम्

క్రీడితవ్యమ్

वर्षासु

వర్షాసు

गृहे

గృహే

వర్షాకాలమునందు ఇంటియందు ఉండబడవలెను

स्थातव्यम्

స్థాతవ్యమ్

पुण्यं

పుణ్యం

कर्म

కర్మ

పుణ్యమైన కర్మ చేయబడవలెను

कर्तव्यम्

కర్తవ్యమ్

युद्धे

యుద్ధే

अशक्तैः

అశక్తైః

యుద్ధమందు ఆశక్తులచేత పరుగిడబడవలెను

धावितव्यम्

ధావితవ్యమ్

కర్మాదివాచకము కర్మాదివాచకములు 'తవ్య' ప్రత్యయాన్త అవ్యయము

शुद्धं

శుద్ధం

अन्नं

అన్నం

శుద్ధమైన అన్నము తినబడవలెను

खादितव्यम्

ఖాదితవ్యమ్

अद्भुतं

అద్భుతం

नाटकं

నాటకం

అద్భుతమైన నాటకము చూడబడవలెను

द्रष्टव्यम्

ద్రష్టవ్యమ్

रुणौः

రుణౌః

औषधं

ఔషధం

రోగులచేత ఔషధము త్రాగబడవలెను

सेवितव्यम्

సేవితవ్యమ్

सर्वैः

సర్వైః

सत्यं

సత్యం

అందరిచేత సత్యము పలుకబడవలెను

वक्तव्यम्

వక్తవ్యమ్

माणवकैः

మాణవకైః

पाठः

పాఠః

విద్యార్థులచే పాఠము చదువబడవలెను

पठितव्यः

పఠితవ్యః

అ వ్య య ము లు

అతః

అతః

ఇతి

ఇతి

एवं

ఏవం

इत्थम्

ఇత్థమ్

इव

ఇవ

एव

ఏవ

किन्तु

కిన్తు

च

చ

ఈ కారణమువలన

{ ఈ విధముగా, ఇట్లు

ఈ విధముగా

వలె

మాత్రము (అదియే)

ఐత

మఱియు, ను

ततः

తతః

తరువాత

तथा

తథా

ఆ విధముగా

पुनः

పునః

మరల

पुनः

పునః

పూర్వము

वा

వా

లేదా

वृथा

వృథా

వ్యర్థముగా

सुष्ठु

సుష్టు

దిగుగా

पुरतः

పురతః

ముందు (ఎదుట)

उपरि

ఉపరి

మీద (పై న)

अधः

అధః

దిగువ (క్రింద)

అవ్యయాలగుల వాక్యములు

मम पिता पत्रं अलिखत्। अतः ग्रामं गच्छामि।

మమ పితా పత్రం అలిఖత్. అతః గ్రామం గచ్ఛామి

నా తండ్రి జాబును వ్రాసెను. అందువలన గ్రామమునకు వెళ్లుచున్నాను

सः एवं (इति) अवदत्।

సః ఏవం (ఇతి) అవదత్

అతడు ఈ విధముగా (ఇట్లు) చెప్పెను

इत्थं तस्मै कथय।

ఇత్థం తస్మై కథయ

ఇట్లు అతనికి చెప్పుము

मुखं चन्द्रः इव भाति।

ముఖం చంద్రః ఇవ భాతి

ముఖము చంద్రునివలె ప్రకాశించుచున్నది

पार्थः एव धनुर्धरः।

పార్థః ఏవ ధనుర్ధరః

అర్జునుడు మాత్రమే విలుకాడు

सः धनवान्। किन्तु पुत्रहीनः।

సః ధనవాన్. కిన్తు పుత్రహీనః

అతడు ధనవంతుడు; అయితే పుత్ర సంకతి లేనివాడు

ततः रामः वनम् अगच्छत्।

తతః రామః వనం అగచ్ఛత్

తరువాత రాముడు అడవికి వెళ్ళెను

तथा कथयित्वा सः विरराम।

తథా కథయిత్వా సః విరరామ

అట్లు చెప్పి అతడు విరమించెను

पुनः त्वां द्रक्ष्यामि।

పునః త్వాం ద్రక్ష్యామి

మరల విన్ను చూడగలను

पुरा नलः नाम राजा अभवत्।

పూరా నలః నామ రాజా అభవత్

మునుపు నలాడను పేరు గల రాజు ఉండెను

धनं विद्यां वा आर्जय।

ధనం విద్యాం వా ఆర్జయ

ధనమును, లేదా విద్యను ఆర్జించుము

वृथा कालं मा यापय।

వృథా కాలం మా యాపయ

వ్యర్థముగ కాలమును గడపకుము

सुष्ठु पाठं पठसि।

సుష్ఠు పాఠం పఠసి

బాగుగా పాఠమును చదువుచున్నావు

త్ర (త్ర)లో ముగియు అవ్యయములు

అత్ర	
అత్ర	ఇచ్చట
తత్ర	
తత్ర	అచ్చట
కుత్ర	
కుత్ర	ఎచ్చట
సర్వత్ర	
సర్వత్ర	అంతట
బహుత్ర	
బహుత్ర	పెక్కుచోట్లలో
ఏకత్ర	
ఏకత్ర	ఒకచోట
యత్ర (తత్ర)	
యత్ర (తత్ర)	ఎచ్చటనో అచ్చట
అన్యత్ర	
అన్యత్ర	మఱియొక చోట
పరత్ర	
పరత్ర	లోకాంతరములో
అమృత్ర	
అమృత్ర	వేఱుచోట

సూచన: పై అవ్యయములు దేశమును, లేదా కాలమును నిర్దేశించును.

త్ర (త్ర)లో ముగియు అవ్యయములు గల

వాక్యములు

అత్ర త్వం ఆగచ్ఛ ।	
అత్ర త్వం ఆగచ్ఛ	నీవు ఇచ్చటికి రమ్ము
తత్ర అహం గచ్ఛామి ।	
తత్ర అహం గచ్ఛామి	నేను అచ్చటికి వెళ్లుచున్నాను
సః కుత్ర పఠతి ?	
సః కుత్ర పఠతి	అతడు ఎచ్చట చదువుచున్నాడు?
సర్వత్ర వర్షాః పతంతి ।	
సర్వత్ర వర్షాః పతంతి	అన్నిచోట్ల వర్షము కురియుచున్నది
త్వం బహుత్ర దృష్టః ।	
త్వం బహుత్ర దృష్టః	నీవు పెక్కుచోట్లలో చూడబడితివి
తే ఏకత్ర సమ్మిలితాః ।	
తే ఏకత్ర సమ్మిలితాః	వారు ఒకచోట కలుసుకొనిరి

यत्र धेनुः गच्छति तत्र वत्सः अनुसरति ।

యత్ర ధేనుః గచ్చతి తత్ర వత్సః అనుసరతి

అచ్చట అవు వెళ్ళుచున్నదో అచ్చటికి దూడ వెంటిండుచున్నది

अन्यत्र तं अहं अपश्यम् ।

అన్యత్ర తం అహం అపశ్యమ్

వేయిదోట అతనిని నేను చూచితిని.

अमुत्र शाश्वतं सुखं भवति ।

అముత్ర శాశ్వతం సుఖం భవతి

లోకాంతరములో శాశ్వత సుఖము ఉండును.

एकत्र पुस्तकं अस्ति ।

ఏకత్ర పుస్తకం అస్తి

ఒకచోట పుస్తకము ఉన్నది.

अन्यत्र बालः स्वपिति ।

అన్యత్ర బాలః స్వపితి

మఱియొకచోట బాలుడు నిదురించుచున్నాడు.

వాక్య ప్రయోగములు

కర్తరి ప్రయోగము. కర్మణి ప్రయోగము. తావే ప్రయోగము అవి సంస్కృతములో వాక్య ప్రయోగములు మూడు విధములుగా యుండును. తావే ప్రయోగము ఎక్కువ వాడుకలో లేనందుచేత, కర్తరి, కర్మణి ప్రయోగములను వివరించెదము :

ప్రయోగము	కర్త	కర్మ	క్రియ
కర్తరి	अहं అహం నేను	पाठं పాఠం పాఠమును	पठामि పఠామి చదువుచున్నాను
కర్మణి	मया మయా నాచేత	पाठः పాఠః పాఠము	पठयते పఠ్యతే చదువబడుచున్నది

సూచన : కర్తరి ప్రయోగములో, కర్తృ వాచకపదము ప్రథమావిభక్తిలోను, కర్మ వాచకపదము ద్వితీయా విభక్తిలోను, క్రియ కర్తరి ప్రయోగముగాను వచ్చును. (2) కర్మణి ప్రయోగములో కర్తృ వాచకపదము తృతీయా విభక్తిలోను, కర్మ వాచకపదము ప్రథమా విభక్తిలోను, క్రియ కర్మణిగాను వచ్చును.

వాక్యములు

కర్తరి ప్రయోగము

కర్మణి ప్రయోగము

పితా బాలం నయతి

పితా బాలం నయతి

తండ్రి బాలుని తీసుకొని

వెళ్ళుచున్నాడు

పిత్రా బాలః నీయతే

పిత్రా బాలః నీయతే

తండ్రిచేత బాలుడు తీసుకొని

వెళ్ళవడుచున్నాడు

అశ్వాః జలం పిబన్తి

అశ్వాః జలం పిబన్తి

గుర్రములు నీటిని త్రాగుచున్నవి

అశ్వैః జలం పీయతే

అశ్వైః జలం పీయతే

గుర్రములచేత నీరు త్రాగుచు
చున్నది

గజః కాసారం తరతి

గజః కాసారం తరతి

ఏనుగు తటాకమును దాటుచున్నది

గజేన కాసారః తీర్యతే

గజేన కాసారః తీర్యతే

ఏనుగుచే తటాకము దాటుచుచున్నది

అగ్నిః గృహం దహతి

అగ్నిః గృహం దహతి

నిప్పు ఇంటిని కాల్చుచున్నది

అగ్నినా గృహం దహ్యతే

అగ్నినా గృహం దహ్యతే

నిప్పుచే ఇల్లు కాల్చుచున్నది

కర్తరి, కర్మణి ప్రయోగములలో కొన్ని క్రియలు

(వర్తమానకాలములో)

దాతువు

కర్తరి రూపము

కర్మణిరూపము

గమ్ (గచ్ఛ్)

గచ్ఛతి

గమ్యతే

గం (గచ్ఛ)

గచ్ఛతి

గమ్యతే

పఠ్

పఠతి

పఠ్యతే

పఠ

పఠతి

పఠ్యతే

త్యజ్

త్యజతి

త్యజ్యతే

త్యజ్

త్యజతి

త్యజ్యతే

దహ్

దహతి

దహ్యతే

దహ

దహతి

దహ్యతే

పా (పిబ్)

పిబతి

పీయతే

పా (పిబ్)

పిబతి

పీయతే

క్ర (క్ర)

క్రొతి

క్రియతే

క్ర (క్ర)

క్రొతి

క్రియతే

दा (यच्छ्)	यच्छते	दीयते
दा (यच्)	యచ్చతి	దీయతే
वह्	वहति	उह्यते
వహ	వహతి	ఉహ్యతే
दृश् (पश्य्)	पश्यति	दृश्यते
దృశ్ (పశ్య)	పశ్యతి	దృశ్యతే
स्था (तिष्ठ्)	तिष्ठति	स्थीयते
స్థా (తిష్ఠ)	తిష్ఠతి	స్థీయతే
नी (नय्)	नयति	नीयते
నీ (నయ)	నయతి	నీయతే
भू (भव्)	भवति	भूयते
భూ (భవ)	భవతి	భూయతే
लिख्	लिखति	लिख्यते
లిఖ	లిఖతి	లిఖ్యతే

ఉ ప స ర్గ ము లు

(उपसर्गाः)

ఉపసర్గములు క్రియా పదములకు ముందుగా వచ్చును. అవి (1) కొన్ని క్రియల అర్థమును నొక్కి చెప్పును. (2) కొన్ని క్రియల అర్థమును పూర్తిగా మార్చివేయును.

ఉదా : (1) शस् (శంస్) = స్తుతించుట అనే ధాతువు

शस्तः (శస్తః) = స్తుతింపబడినవాడు

प्रशस्तः (ప్రశస్తః) = దాగుగా స్తుతింపబడినవాడు

(2) हृ (హృ) = తినుకొని వెళ్ళుట ఈ ధాతువుకున్న ఈ అర్థము ధాతువుకు ముందున్న ఉపసర్గల మూలంగా మార్పు చెందు విధమును చూడుడు : —

1. प्रहारः
ప్రహారః కొట్టుట
2. आहारः
అహారః ఆహారము
3. संहारः
సంహారః వంపుట
4. विहारः
విహారః ఆడుట
5. परिहारः
పరిహారః పరిహారము

క్లకము : उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते।

ప్రహారాహార సंहార విహార పరిహారవత్।

పై ఉదాహరణలలో ఒకే 'హృ' ధాతువు. ప్ర. అ. సం. వి. పరి అనే ఉపసర్గలు కలియుట వలన వేతే వేతే అర్థమును ఇచ్చుచున్నది.

ఉపసర్గము	అర్థము	ఉదాహరణము
అతి అతి	దాటు	అతిక్రाम్యతి అతిక్రమ్యతి దాటివెళ్ళుచున్నాడు
అధి అధి	పొందు	అధిగచ్ఛతి పొందుచున్నాడు తెలుసుకొనుచున్నాడు
అను అను	వెంటి	అనుయాతి అనుయాతి వెంటింటిచున్నాడు
అభి అభి	ఎదుర్కొని	అభిగచ్ఛతి అభిగచ్ఛతి ఎదుర్కొని వెళ్ళుచున్నాడు
అ అ	క్రిందికి	అవరోహతి అవరోహతి దిగుచున్నాడు
ఆ ఆ	మొదలుకొని	ఆబాల్యాత్ ఆబాల్యాత్ బాల్యము మొదలుకొని
	మరలు	ఆగచ్ఛతి ఆగచ్ఛతి వచ్చుచున్నాడు

ఉద్ ఉద్	వైకి	ఉద్గచ్ఛతి ఉద్గచ్ఛతి ఎగురుచున్నాడు
ఉప ఉప	దగ్గర	ఉపయాతి ఉపయాతి దగ్గరకు వెళ్ళుచున్నాడు
ని ని	క్రిందికి. తోవల	నిషీదతి నిషీదతి కూర్చొనుచున్నాడు
నిస్ నిస్	వెలుపల	నిష్క్రामతి నిష్క్రమి నిష్క్రమి
నిర్ నిర్		నిర్వహతి నిర్వహతి వెలువడుచున్నది
ప్రతి ప్రతి	ఎదురు	ప్రతివదతి ప్రతివదతి బదులు చెప్పుచున్నాడు
ప్ర ప్ర	ముందు	ప్రభావతి ప్రభావతి ఎదురుగా వెళ్ళుచున్నాడు
వి వి	తేకుండు	విస్మరతి విస్మరతి చూచిపోవుచున్నాడు
సమ్ సం	చేరు	సంగచ్ఛతి సంగచ్ఛతి చేరిపోవుచున్నాడు

విధ్యర్థక నిషేధార్థక క్రియలు విధ్యర్థక-నిషేధార్థకక్రియా:

విధి	నిషేధము
त्वं गच्छ త్వం గచ్చ నీవు వెళ్లుము	त्वं मा गच्छ త్వం మా గచ్చ నీవు వెళ్ళవద్దు
त्वं आगच्छ త్వం ఆగచ్చ నీవు రమ్ము	त्वं मा आगच्छ త్వం మా ఆగచ్చ నీవు రావద్దు
त्वं वद త్వం వద నీవు మాట్లాడుము	त्वं मा वद త్వం మా వద నీవు మాట్లాడవద్దు
त्वं पठ త్వం పఠ నీవు చదువుము	त्वं मा पठ త్వం మా పఠ నీవు చదువవద్దు
त्वं लिख త్వం లిఖ నీవు వ్రాయుము	त्वं मा लिख త్వం మా లిఖ నీవు వ్రాయవద్దు
त्वं तिष्ठ త్వం తిష్ఠ నీవు నిలబడుము	त्वं मा तिष्ठ త్వం మా తిష్ఠ నీవు నిలబడవద్దు
त्वं कुरु త్వం కురు నీవు చేయుము	त्वं मा कुरु త్వం మా కురు నీవు చేయవద్దు
त्वं पश्य త్వం పశ్య నీవు చూడుము	त्वं मा पश्य త్వం మా పశ్య నీవు చూడవద్దు

నాల్గవ భాగము

ఆ భాగ స ములు

అంద్రభాష, లిపి వీని సహాయంతో పాఠకులు స్వయంగా ఇంత వరకు నేర్చుకొన్న వాటిని పునఃపరిశీలన చేసుకొనుటకై ఈ నాల్గవభాగము చేర్చబడి యున్నది.

ఈ భాగంలో కొన్ని వ్యాసములు, కథలు, సంభాషణలు భాషాంతరీ కరణమునకు కొన్ని పాఠములు ఇవి ఇవ్వబడియున్నవి.

కాని, ఇంతకు పూర్వము చదివిన మూడు భాగాలలో ఉన్నట్లు నాగరి లిపికి నరైన తెలుగు లిపి ఉచ్చారణ ఈ నాల్గవ భాగంలో ఉండదు. అందు చేత పాఠకులు ముందు తెలుగులిపి సహాయంతో నేర్చుకొన్న వాటినిబట్టి ఈ భాగంలో నాగరి లిపిలోని వాటిని చదివి అభ్యసించవలెను.

అదే రీతిని, ఎదురెదురు పేజీలో ఇచ్చియున్న అనువాదములను, అనగా తెలుగు వాక్యములకు సంస్కృత వాక్యములలోను, అట్లే సంస్కృత వాక్యములకు తెలుగు వాక్యములనూ వ్రాసి అభ్యాసము చేయవలెను.

అటు చేసిన, స్వయముగా సంస్కృతములో వ్రాయుటకును మాట్లాడుటకును శక్తి ఏర్పడును.

పుస్తకం అఖరులో ఉన్న ఆకార వరుసలోని తెలుగు శబ్దములకు యివ్వబడిన సంస్కృత పర్యాయశబ్దములు అనువాదములు చేయునపుడు చాలా ఉపయోగించును.

1. आकाशः

1. आकाशः उपरि वर्तते ।
2. आकाशे सूर्यः, चन्द्रः, अन्ये ग्रहाः, नक्षत्राणि च संचरन्ति ।
3. आकाशस्य वर्णः नीलः ।
4. आकाशे मेघाः तिष्ठन्ति, जलं वर्षन्ति च ।
5. आकाशस्य गुणः शब्दः ।
6. आकाशमार्गेण विमानानि गच्छन्ति ।
7. आकाशात् वायुः उत्पद्यते ।

2. वायुः

1. वायुः सर्वत्र संचरति ।
2. वायुना सर्वे प्राणिनः जीवन्ति ।
3. वायुः प्राणदेवता ।
4. वायोः पुत्रः हनुमान् ।
5. वायुना विमानानि आकाशे डयन्ते ।
6. दक्षिणवायुः हिततमः भवति ।
7. वृष्टिसहितः वायुः 'शंखावातः' इति उच्यते ।
8. वायुः अग्नेः सखा ।
9. नमस्ते वायो ।
10. त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मा असि ।

1. ఆకాశము

1. ఆకాశము పైన ఉన్నది.
2. ఆకాశమున సూర్యుడు, చంద్రుడు, ఇతర గ్రహములు, నక్షత్రములు ఉన్నవి.
3. ఆకాశము యొక్క వర్ణము నీలము.
4. ఆకాశమున మేఘములున్నవి. వీటివి వర్షిండుచున్నవి.
5. ఆకాశము యొక్క గుణము శబ్దము.
6. ఆకాశమార్గముగా విమానములు వెళ్ళుచున్నవి.
7. ఆకాశమువలన వాయువు పుట్టుచున్నది.

2. వాయువు

1. వాయువు అంతట సంచరించుచున్నది.
2. వాయువు చేత సర్వప్రాణులు జీవిండుచున్నవి.
3. వాయువు ప్రాణదేవత.
4. వాయువుయొక్క కుమారుడు హనుమంతుడు.
5. వాయువుచే విమానములు ఆకాశమున ఎగురుచున్నవి.
6. దక్షిణపు గాలి మిక్కిలి హితమైనది.
7. వర్షముతో కూడిన గాలి 'రుంఝావాతము' అని చెప్పబడును.
8. వాయువు అగ్నికి మిత్రము.
9. వాయుదేవా! నమస్కారము.
10. నీవే ప్రత్యక్ష బ్రహ్మముగా ఉన్నావు.

3. అగ్ని:

1. అగ్ని: ప్రత్యక్షదేవతా ।
2. అగ్ని: దేవానాం దూత: ।
3. అగ్ని: యజ్ఞేషు దేవేభ్య: హవ్యం వహతి ।
4. అత: 'హవ్యవాత్' ఇతి తస్య నామ ।
5. అగ్ని: కాష్ఠం దహతి ।
6. అగ్నినా అన్నం పచ్యతే ।
7. ఉదరే వర్తమాన: అగ్ని: 'జాఠరాగ్ని:' ।
8. సముద్రాంతర్వర్తీ అగ్ని: 'వడవాగ్ని:' ।
9. వనం దహన్ అగ్ని: 'దావాగ్ని:' ।
10. అగ్ని జనా: పూజయంతి ।

4. జలమ్

1. జీవనాయ జలం ప్రధానభూతమ్ ।
2. క్షూపా:, నదా:, తటాకా:, పల్వల్యాని, సముద్రా: एते जलाशया: ।
3. సముద్రజలం క్షారం భవతి ।
4. వర్షజలం మధురం భవతి ।
5. సముద్రజలే నౌకా:, నావశ్చ గచ్ఛంతి ।
6. కాసుచిత్ మహానదీషు చ నౌకా: సంచరంతి ।
7. సూర్య: స్వకిరణై: సముద్రజలం గృహ్లాతి ।
8. తత్ జలం మేఘరూపం ధరతి ।
9. మేఘా: మధురం జలం వర్షంతి ।
10. జలం కృషయే ఉపయజ్యతే ।

అగ్ని

1. అగ్ని ప్రత్యక్ష దేవత.
2. అతడు దేవతల దూత.
3. యజ్ఞములలో హవిస్సును దేవతలకై తీసుకొని వెళ్ళుచున్నాడు.
4. అందువలన, 'హవ్యవాత్' అని అతనికి పేరు.
5. విప్రు కట్టెలను కాల్చుచున్నది.
6. అగ్నిచేత అన్నము వండబడుచున్నది.
7. కడుపులో ఉన్న అగ్ని 'జాఠరాగ్ని'.
8. సముద్రములోని అగ్ని 'వడవాగ్ని'.
9. అడవిని కాల్చేడు అగ్ని 'దావాగ్ని'.
10. అగ్నిదేవుని జనులు పూజించుచున్నారు.

నీరు

1. జీవించి యుండటకు నీరు ప్రధానము
2. బావులు, నదులు, తటాకములు, గుంటలు, సముద్రములు ఇవి జలాశయములు.
3. సముద్ర జలము ఉప్పుగా యుండును.
4. వర్ష జలము ఇంపుగా నుండును.
5. సముద్రములో ఓడలు, పడవలు తిరుగుచున్నవి.
6. కొన్ని మహానదులలో ఓడలు తిరుగుచున్నవి.
7. సూర్యుడు తన కిరణముల ద్వారా సముద్ర జలమును గ్రహించును.
8. ఆ జలము మేఘరూపమును ధరించును.
9. మేఘములు తియ్యచి నీటిని వర్షించును.
10. ఆ నీరు కృషికి ఉపయోగించును.

భూమి:

1. అయం భూలోకః ।
2. భూమౌ జనాః అన్యే గ్రాణినః చ క్షాంతి ।
3. భూమౌ వృక్షాః, ధాన్యాని చ రోహంతి ।
4. భూమేః 'పృథివీ' ఇతి నామాంతరమ్ ।
5. భూమేః పరిమాణం స్వల్పమ్ ।
6. జలస్య పరిమాణం అధికమ్ ।
7. భూమేః ఆకర్షణశక్తిః అస్తి ।
8. భూమిః అస్మాకం మాతా ।
9. భూమిః అస్మాన్ పోషయతి ।
10. సా విష్ణోః పతనీ ఇతి వేదాః వదంతి ।
11. భూమౌ బహవః దేశాః వర్తంతే ।
12. ప్రతిదేశం కోటిశః జనాః నివసంతి ।
13. తే सर्वే అపి సోదరాః ।
14. భూమేః అంతః రత్నాని సంతి ।
15. అతః తస్యాః 'రత్నగర్భా' ఇతి నామ ।
16. భూమిః సంపదాం స్థానమ్ ।
17. తస్మాత్ తస్యాః 'వసుంధరా' ఇతి చ నామ ।
18. నమః పృథివ్యే ।

భూమి

1. ఇది భూలోకము.
2. భూమిమీద జనులు. ఇతర గ్రామములు నివసించు చున్నారు.
3. భూమిపై వృక్షములు. దాన్యములు మొలకెత్తుచున్నవి.
4. భూమికి 'పృథివి' అని పేరొక పేరు.
5. భూమియొక్క పరిమాణము స్వల్పము.
6. జలముయొక్క పరిమాణము అధికము.
7. భూమికి ఆకర్షణ శక్తి ఉన్నది.
8. భూమి మనకు తల్లి.
9. భూమి మనలను పోషించుచున్నది.
10. ఆమె 'విష్ణువత్స' అని పేరములు వలుకుచున్నవి.
11. భూమి మీద పెక్కు దేశములున్నవి.
12. ప్రతిదేశమందును కోట్లకొలది జనులు నివసించుచున్నారు.
13. వారు అందఱును సోదరులు.
14. భూమి లోపల రత్నములు ఉన్నవి.
15. అందుచేత 'రత్నగర్భ' అని దానికి పేరు.
16. భూమి సంపదలకు ఉనికివట్టు.
17. అందువలన దానికి 'వసుంధర' అని కూడా పేరు.
18. భూదేవికి నమస్కారము.

ధేను:

1. ధేను: గ్రామ్య: పశు: ।
2. ధేను: మధురం దుగ్ధం దదాతి ।
3. సా తృణం, ఘాసం చ భక్షయతి ।
4. ధేనో: దుగ్ధం దధి భవతి ।
5. దధి మథిత్వా తక్రం సాధయన్తి ।
6. దధన: నవనీతం జాయతే ।
7. నవనీతాత్ ఘృతం భవతి ।
8. ధేనో: క్షీరం, దధి, తక్రం, ఘృతం చ పఠ్యయాని భవన్తి ।
9. భారతదేశే జనై: ధేను: పూజ్యతే ।
10. ధేనో: ధ్వే శృంగే వర్తేతే ।
11. తస్యా: ఒకం దీర్ఘం పుచ్చం అస్తి ।
12. తస్యా: చత్వార: పాదా: సన్తి ।
13. ధేనవ: శుక్లా:, శ్యామా:, రక్తాశ్చ భవన్తి ।
14. శిశునాం రుగ్ణానాం చ ధేనుదుగ్ధం హితం భవతి ।
15. ధేనో: పరిపాలనం క్షేమాయ భవతి ।

అవు

1. అవు గ్రామ పశువు.
2. అవు తియ్యవి పాలును ఇచ్చుచున్నది.
3. అది పచ్చిగడ్డివి. ఎండుగడ్డివి తినుచున్నది.
4. అవుపాలు పెరుగు అగుచున్నది.
5. పెరుగును చిరికి మజ్జిగ తయారు చేయుచున్నారు.
6. పెరుగుమండి వెన్న వచ్చుచున్నది.
7. వెన్ననుండి నెయ్యి వచ్చుచున్నది.
8. అవు పాలు. మజ్జిగ. నేయి ఇవన్నియు హితమైనవి.
9. భారత దేశములో జనులుచే అవు పూజింప బడుచున్నది.
10. అవుకు రెండు కొమ్ములున్నవి.
11. దానికి ఒక పొడుగైన తోక ఉన్నది.
12. దానికి చాల్ల కాళ్ళు ఉన్నవి.
13. అవులు తెల్లగాను, నల్లగాను, ఎఱ్ఱగాను ఉండును.
14. బిడ్డలకును రోగిస్తులకును అవుపాలు హితమైనది.
15. అవును పోషించిన క్షేమము కలుగును.

క థ లు

1. మण्डూక: మృషికశ్చ

1. కస్మిన్ శ్చిత్ తడాకే క్షోఽపి మణ్డూక: అవర్తత ।
2. తస్య తడాకస్య తీరే కశ్చన మృషిక: వసతి స్మ ।
3. కాలక్రమేణ మణ్డూక: మృషికశ్చ మిత్రే అభవతామ్ ।
4. కదాచిత్ మృషిక: తడాకే ప్లవనం యేచ్ఛత్ ।
5. కిన్తు, స: ప్లవనం న జానాతి ।
6. అతః, తౌ ఆలోచ్య రజ్జవా స్వపాదౌ అవధనీతామ్ ।
7. మణ్డూక: జలే ఉత్పలుత్య ఇతస్తత: ప్లవతే స్మ ।
8. తత్పాదవద్ధ: మృషిక: అపి తేన సహ జలే చరతి స్మ ।
9. ఇత్థం తౌ చిరాయ జలే ప్లవనసుఖం అన్వభవతామ్ ।
10. తస్మిన్ సమయే కశ్చిత్ గృధ్ర: ఆకాశే డయతే స్మ ।
11. స: జలోపరి ప్లవమానం మృషికం అపశ్యత్ ।
12. స: భద్రీతి స్వపాదాభ్యాం తం అగృహ్లాత్ ।
13. ఇన్త! మృషికేన సహ తత్పాదవద్ధ: మణ్డూకోఽపి లమ్బతే స్మ ।
14. గృధ్ర: మణ్డూకమృషికౌ గ్రాప్య తుష్ట: తౌ అభవ్యత్ ।
15. స్థలవాసీ మృషిక: జలవాసిना మణ్డూకేన సహ మైత్రీ అకరోత్ ।
16. తేన ఉభావపి సహేవ మృత్యుం గ్రాప్తవన్తౌ ।
17. అత: సమయోరేవ మైత్రీ శోభతే ।

1. ఒక తటాకములో ఒకానొక కప్ప ఉండినది.
2. ఆ తటాక తీరములో ఒక ఎలుక నివసించు చుండెను
3. కాలక్రమమున కప్పయు ఎలుకయు స్నేహితులయినవి.
4. ఒక సమయమున ఎలుక తటాకములో ఈత కొట్టవలెనని తలచినది.
5. కాని, అది ఈత కొట్టట నెఱుగదు.
6. అందువలన, అది రెండును ఆలోచించి దారముతో తమ పాదములను చేర్చి కట్టుకొనినవి.
7. కప్ప నీటిలో దూకి ఇటు అటు ఈత కొట్టినది.
8. దాని కాళ్ళకు కట్టుకొనిన ఎలుక కూడ దానితో నీటిపై తిరుగుచుండెను.
9. ఈ విధముగా అవి చాలా కాలము ఈడుటలోని ఆనందమును అనుభవించినవి.
10. ఆ సమయమున ఒక గ్రద్ద ఆకాశముపై ఎగురు చుండెను.
11. అది నీటిపై ఈడుచున్న ఎలుకను చూచెను.
12. అది త్వరలో తన పాదములతో దానిని పట్టుకొనెను.
13. పాపం! ఎలుకతోబాటు దాని కాళ్ళకు కట్టుకొన్న కప్ప కూడా ప్రేరారు చుండినది.
14. గ్రద్ద కప్పను, ఎలుకను పొంది ఆనందించి, వాటిని భక్షించినది
15. భూవాసియైన ఎలుక జలవాసియైన కప్పతో స్నేహము చేసినది.
16. అందుచేత రెండును ఒకే సమయములో మరణమును పొందినవి.
17. కాలిట్టి సమయమైన వారిద్దరికీ స్నేహము కోరించును.

2. సంఘే శక్తి:

1. కస్యచిత్ వృద్ధస్య చత్వారః పుత్రాః ఆసన్ ।
2. తే సదా పరస్పరం కలహాయమానా ఆసన్ ।
3. బహుధా ప్రయతమానోఽపి సః వృద్ధః తేషు పరస్పరప్రీతిం కల్పయితుం శక్తః న అభవత్ ।
4. కదాచిత్ సః వృద్ధః మరణతల్పే అవర్తత ।
5. పుత్రాః సర్వే తత్తల్పస్య పరిసరే ఆసన్ ।
6. వృద్ధః తేషు కంచిత్ర ఆహ్వయ 'కాష్టబంధం ఒకం ఆనయ' ఇతి ఆజ్ఞాపయత్ ।
7. సః తత్రేవ కాష్టబంధమేకం ఆహరత్ ।
8. వృద్ధః పుత్రేషు ఒకేకం ఆహ్వయ, "కాష్టబంధం అనం భజ్జయ" ఇత్యువాచ ।
9. కిన్తు కోపి తం భజ్జయితుం న అశక్నోత్ ।
10. తతః సః వృద్ధః, 'తం కాష్టబంధం ఉన్మూల్య ఒకేకం కాష్టం భజ్జయత' ఇత్యువాచ ।
11. తేషు ఒకేకోపి ఒకేకం కాష్టమాదాయ క్షిప్రం, వినా శ్రమేణ అభజ్జయత్ ।
12. తదా వృద్ధః అవదత్, 'పుత్రాః! ఒకేకం కాష్టం యుష్మాభిః సులభతయా భగ్నమ్; న కాష్టబంధః ।
13. అతః య్యం సదా సంఘోభవత్ । తదా న కోఽపి యుష్మాన్ బాధేత్" ఇతి ।
14. ఁవం సంఘే శక్తిం తేభ్యః అబోధయత్ ।

సంఘ శక్తి

1. ఒకా వృద్ధునికి నలుగురు కుమారులు ఉండిరి.
2. వారు సదా ఒకరితో నొకరు జగడమాడుచుండిరి.
3. పెక్కు విధముల ప్రయత్నించియు ఆ వృద్ధుడు వారిమధ్య అన్యోన్య భావమును కలిగించలేకపోయెను.
4. ఒక సమయమున ఆ వృద్ధుడు మరణావస్థలో ఉండెను.
5. పుత్రులు అందఱు ఆ పడక దగ్గర చేరిరి.
6. వృద్ధుడు వారిలో ఒకనిని పిలిచి, 'కట్టెలమోపు నొకదానిని తెమ్ము' అని ఆజ్ఞాపించెను.
7. అతడు అట్లే ఒక కట్టెలమోపును తెచ్చెను.
8. వృద్ధుడు పుత్రులలో ఒక్కొక్కనిగా పిలిచి, 'ఈ కట్టెలమోపును విరుచుము' అని పలికెను.
9. అయితే, ఎవరను దానిని విరుచలేకపోయెను.
10. విడవ, ఆ వృద్ధుడు, 'ఆ కట్టెలమోపును విప్పి ఒక్కొక్క కట్టెను విరుచుడు' అని చెప్పెను.
11. వారిలో ఒక్కొక్కడును ఒక్కొక్క కట్టెను తీసుకొని త్వరలో, శ్రమ లేకుండా విరిచివేసెను.
12. అప్పుడు వృద్ధుడు చెప్పెను, 'కుమారులారా! ఒక్కొక్క కట్టెయు మీచే సులభముగా విరుచబడినది, కాని కట్టెలమోపును కాదుకదా'
13. "అందువలన మీరు సగా సంఘభావముతో ఉండుడు, అప్పుడు మిమ్ము ఎవడును బాధపెట్ట లేడు."
14. ఈ విధముగా సంఘశక్తిని వారికి బోధించెను.

సంభాషణము

సమ్భాషణమ్ (అంగాని ఉద్దిశ్య)

ప్రశ్న:-ఇదం కిమ్ ?

ప్ర: ఇది ఏమి ?

ఉత్తరమ్:-ఇదం మమ శరీరమ్ ।

స: ఇది నా శరీరము

ప్ర: శరీరస్య భాగా: కే ?

ప్ర: శరీర భాగములు ఏవి ?

ఉ: శరీరస్య భాగా: శిరః, కంఠః, ఉరః, ఉదరం, హస్తौ, పాదौ, అङ్గులయ: ఇत्याదయ: ।

స: శరీర భాగములు కంఠ, మెడ, రొమ్మ, కడుపు, చేతులు, రెండు పాదములు, ప్రేక్ష మొదలైనవి.

ప్ర: తవ శిరసి కిం కిం వర్తతే ?

ప్ర: నీ తలలో ఏమేమి ఉన్నవి ?

ఉ: మమ శిరసి ద్వే నేత్రే, ద్వौ కర్ణौ, ఓకా నాసికా, ఘ్రానం, జిహ్వా, దంతా: ఇవాదయ: వర్తంతే ।

స: నా తలలో రెండు కండ్లు, రెండు చెవులు, ఒక ముక్కు, నోడు, నాలుక, పండ్లు వంటివి ఉన్నవి.

ప్ర: త్వం నేత్రాభ్యాం కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు కండ్లతో ఏమి చేయచున్నావు ?

ఉ: అహం నేత్రాభ్యాం పశ్యామి ।

స: నేను కండ్లతో చూచుచున్నాను.

ప్ర: త్వం కర్ణాభ్యాం కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు చెవులతో ఏమి చేయచున్నావు ?

ఉ: అహం కర్ణాభ్యాం శృణోమి ।

స: నేను చెవులతో వినుచున్నాను.

ప్ర: త్వం నాసికయా కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు ముక్కుతో ఏమి చేయచున్నావు ?

ఉ: అహం నాసికయా జిహ్వామి ।

స: నేను ముక్కుతో వాసన చూచుచున్నాను.

ప్ర: త్వం వదనేన కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు నోటితో ఏమి చేయచున్నావు ?

ఉ: అహం వదనేన అన్నం భక్షయామి ।

స: నేను నోటితో అన్నమును తినుచున్నాను.

ప్ర: త్వం జిహ్వా కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు నాలుకతో ఏమి చేయచున్నావు ?

ఉ: అహం జిహ్వా రసయామి ।

స: నేను నాలుకతో రుచి చూచుచున్నాను.

ప్ర: త్వం దంతై: కిం కరోసి ?

ప్ర: నీవు పళ్లతో ఏమి చేయచున్నావు ?

उ: अहं दन्तैः चर्वयामि ।

స : నేను చ్చళ్లతో నవ్వుచున్నాను.

प्र: त्वं पादाभ्यां किं करोषि ?

ప్ర : నీవు పాదములతో ఏమి చేయుచున్నావు ?

उ: अहं पादाभ्यां चरामि ।

స : నేను పాదములతో నడచుచున్నాను

प्र: त्वं हस्ताभ्यां किं करोषि ?

ప్ర : నీవు చేతులతో ఏమి చేయుచున్నావు ?

उ: अहं हस्ताभ्यां वस्तूनि गृह्णामि ।

స : నేను చేతులతో వస్తువులను వట్టుకొనుచున్నాను

प्र: त्वं अङ्गुलीभिः किं करोषि ?

ప్ర : నీవు వ్రేళ్లతో ఏమి చేయుచున్నావు ?

उ: अहं अङ्गुलीभिः गणयामि ।

స : నేను వ్రేళ్లతో లెక్క పెట్టుచున్నాను

प्र: कण्ठः कुत्र वर्तते ?

ప్ర : మెడ ఎక్కడ ఉన్నది ?

उ: कण्ठः शिरसः अधस्तात् वर्तते ।

స : మెడ తలకుక్రింద ఉన్నది

प्र: कण्ठस्य अधस्तात् किं किं वर्तते ?

ప్ర : మెడక్రింద ఏమేమి ఉన్నది ?

उ: कण्ठस्य अधस्तात् उरः, उदरं, हस्तौ, पादौ एते वर्तन्ते ।

స : మెడక్రింద రొమ్ము, కడుపు, చేతులు, పాదములు ఇవి ఉన్నవి

అట స్థలము

క్రీడాङ्गणम्

प्रश्नः—इदं किम् ?

ప్ర : ఇది ఏమి ?

उत्तरम्—इदं क्रीडाङ्गणम् ।

స : ఇది ఆట స్థలము

प्र: क्रीडाङ्गणे बालाः किं कुर्वन्ति ?

ప్ర : ఆటస్థలములో బాలురు ఏమి చేయుచున్నారు ?

उ: क्रीडाङ्गणे बालाः क्रीडन्ति ।

స : ఆటస్థలములో బాలురు ఆడుచున్నారు

प्र: बालाः कथं क्रीडन्ति ?

ప్ర : బాలురు ఎట్లు ఆడుచున్నారు ?

उ: बालाः कन्दुकैः क्रीडन्ति ।

స : బాలురు బంతిలతో ఆడుచున్నారు

प्र: सः बालः किं करोति ?

ప్ర : ఆ బాలుడు ఏమి చేయుచున్నాడు ?

త: స: బాలా: వక్రదండేన కన్దుకం తాడయతి ।

స : ఆ బాలుడు వక్రదండతో బంతిని కొట్టుచున్నాడు.

ప్ర: అన్య: కిం కరోతి ?

ప్ర : మఱియొకడు ఏమి చేయుచున్నాడు :

త: అన్య: స్వదండేన కన్దుకం ప్రతిరుణద్వి ।

స : మఱియొకడు తన కర్రతో బంతిని అడ్డగించుచున్నాడు

ప్ర: అహో ! ఇదానీం కిం ఆసీత్ ?

ప్ర : అరేరే ! ఇప్పుడు ఏమైవది.

త: కన్దుక: ఉభౌ అపి వక్రాయిత्వా ధావిత: ।

స : బంతి ఇద్దరిని ఏకూర్చి పరుగిడిపోయివది.

ప్ర: అయం అపర: క్రుతో ధావతి ?

ప్ర : ఇంకొకడు ఎందుకు పరుగిడుచున్నాడు :

త: అయ కన్దుకం గ్రహీతుం ధావతి ।

స : ఇతడు చెందును వట్టుకొనుటకు పరుగిడుచున్నాడు

ప్ర: కుత: సర్వే బాలా: కరతాలం కుర్వంతి ?

ప్ర : ఎందులకు అందరు బాలురు చేతులు తట్టుచున్నారు :

త: అయమపి కన్దుకం అగృహీత్వా పతిత: । అత: సర్వే హసంతి,
కరతాలం కుర్వంతి చ ।

స : ఇతడు కూడా బంతిని వట్టుకొని పడిపోయెను. అందుచేత అందరూ
నవ్వుచున్నారు, చేతులు తట్టుచున్నారు కూడా.

సూ ర్య డు

సూర్య:

సుత:- తాత ! సూర్య: కస్యాం దిశి ఉదేతి ?

కుమారుడు : తండ్రి : సూర్యుడు ఏ దిక్కులో ఉదయించును :

తాత:- బాల ! సూర్య: గ్రాచ్యాం దిశి ఉదేతి ।

తండ్రి : బాలుడా : సూర్యుడు తూర్పు దిక్కున ఉదయించును.

సుత:- కస్యాం దిశి అస్తం గచ్ఛతి ?

కు : అతడు ఏ దిక్కులో అస్తమించును :

తాత:- స: గ్రతీచ్యాం దిశి అస్తం గచ్ఛతి ।

త : అతడు పడమటి దిక్కులో అస్తమించును

సుత:- సూర్యేణ అస్మాకం కిం ప్రయోజనమ్ ?

కు : సూర్యుని చేత మనకు ఏమి ప్రయోజనము :

తాత:- సూర్య: అస్మాకం ప్రకాశం, ఉష్ణం చ యచ్ఛతి ।

తం : సూర్యుడు మనకు వెలుతురును, వేడిని ఇచ్చుచున్నాడు.

సుత:- సూర్యప్రకాశేన కిం భవతి ?

కు : సూర్యుని వెలుతురుచేత ఏమి అగును :

తాత:- సూర్యప్రకాశేన అన్ధకార: నశ్యతి ।

తం : సూర్యుని వెలుతురుచే చీకటి పోవును

సుత:- స్య్యస్య ఉష్ణా: కిం కరోతి ?

కు: సూర్యుని వేడి ఏమి చేయును :

తాత:- స్య్యస్య ఉష్ణా: గ్రాణిన: రక్షతి | కిंच స్య్య: ఉష్ణాకిరణే: మేఘాన్ జనయతి |

తం: సూర్యుని వేడి ప్రాణులను కాపాడును. మఱియు, సూర్యుడు ఉష్ణ కిరణములచే మేఘములను పుట్టించుచున్నాడు

సుత:- స్య్యదేవ కుత: జనా: పూజయన్తి ?

కు: సూర్యదేవుని ఎందుకు జనులు పూజించుచున్నారు :

తాత:- స్య్య: గ్రహాణాం అధిప: | అపి చ స్వకిరణే: లోకాన్ రక్షతి | అత: జనా: తం పూజయన్తి |

తం: సూర్యుడు గ్రహములకు నాయకుడు. గాక, తన కిరణములచే లోక ములను రక్షించుచున్నాడు. అందువలన జనులు అతనిని పూజించు చున్నారు.

అభావపి:- దినాధిపతయే నమ:

ఇద్దరును: దినాధిపతికి నమస్కారము

సూర్యుని నామములు కొన్ని:—

“आदित्य:, सविता, सूर्य:,

खग:, पूषा, गभस्तिमान् |

सुवर्णसदृश:, भानु:,

हिरण्यरेता:, दिवाकर: ||

కొన్ని నీతి శ్లోకములు

नीतिश्लोका:

విద్యాభ్యాసము

विद्या ददाति विनयं विनयाद् याति पात्रताम् |

पात्रत्वाद् धनमाप्नोति धनाद् धर्मं तत: सुखम् ||

విద్య విషయమునిద్యును; విషయము వలన సత్సత్తుడగును; సత్సత్తుడవలన ధనమును, ధనమువలన ధర్మమును, ధర్మమువలన ముఖమును పొందును.

सुखार्थी चेत् त्यजेद् विद्यां विद्यार्थी चेत् त्यजेत् सुखम् |

सुखार्थिन: कुतो विद्या कुतो विद्यार्थिन: सुखम् ||

ఏవు సుఖమును కోరు వాడైనచో వదువును వదలిపెట్టుము. వదువును కోరువాడైనచో సుఖమును వదలిపెట్టుము. సుఖమును కోరు వానికి వదుపెట్లు వచ్చును; వదువును కోరువానికి సుఖ మెట్లుండును?

आचार्यात् पादमादत्ते पादं शिष्य: स्वमेधया |

पादं सत्रह्मचारिभ्य: पादं कालक्रमेण च ||

శిష్యుడు అధ్యాయునివలన తన విద్యలో పాతిక లాగము నేర్చుకొనును. పాతిక లాగము తన బుద్ధి చాతుర్యముతోను, మఱియొక లాగమును

వహ్నిద్యాయులవలనను. నల్లన బాగమును కంక్రమంగాను వేర్చుకొనును.
ఇట్లు నేర్చి పూర్తి విద్యావంతుడగును.

విद्वత్వం చ నృపత్వం చ నేవ తుల్యే కదాచన ।
స్వదేశే పూజ్యతే రాజా విద్వాన్ సర్వత్ర పూజ్యతే ॥

పాండిత్యము, రాజరికము ఇవి ఎప్పుడును సమములు కావు. రాజా
తన దేశమందు మాత్రమే పూజింపబడును. పండితుడన్నచో అంతటా
పూజింపబడును.

దు ర్జ ను లు

త్యజ దుర్జనసंसर्गं भज साधु समागमम् ।
कुरु पुण्यमहोरात्रं स्मर नित्यमनित्यताम् ॥

దుష్ట సహవాసమును వదిలిపెట్టుము. సాధు సహవాసమును
చేయుము. రాత్రింబవళ్ల పుణ్యమును చేయుము. అన్నియు అశాశ్వతమని
జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము.

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययाऽलङ्कृतोऽपि सन् ।
मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥

దుర్జనుడు చక్కగా చదువుకొన్నవారై నను అతనిని వదిలిపెట్టవలెను.
మాణిక్యము కలిగియున్నను నర్పము తయంకరమైనదే కదా

काकः कृष्णः पिकः कृष्णः को भेदः पिककाकयोः ।
वसन्तकाले सम्प्राप्ते काकः काकः पिकः पिकः ॥

కాకి నల్లది. కోకిలము కూడా నల్లది. ఈ రెండిరిని భేదమేమి
ఉన్నది? ఐనను. వసంత కాలము రాగా. కాకి ఏది. కోకిలము ఏది అనే
విషయము తెలియును.

స త్పు రు ఘ లు

अयामन्यस्य कुर्वन्ति स्वयं तिष्ठन्ति चातपे ।
फलन्ति च परार्थेषु नात्महेतोर्महाद्भुताः ॥

మహా వృక్షములు తాము ఎండలో నిలబడి. ఇతరులకు వీడను
ఇచ్చుచున్నవి. అవి ఇతరులకనియే పరించుచున్నవి. తమ కొంతకై కాదు.

उपकारिषु यः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः ।
अपकारिषु यः साधुः स साधुः सद्भिरुच्यते ॥

ఉపకారము చేసినవారి విషయమున మంచిగా ఉండినచో ఏమి
గొప్ప? అపకారము చేయువారి విషయమున మంచిగా ప్రవర్తించినచో
గొప్పవాడు.

गुणवज्जनसंसर्गात् याति नीचोऽपि गौरवम् ।

गुणमालानुषङ्गेण सूत्रं शिरसि धार्यते ॥

గుణవంతుల చేరికవలన నీచుడు కూడా గౌరవమును పొందును.
పుష్పమాల సంబంధమువలన దారము శిరస్సుపై ధరింపబడును.

धनानि जीवितं चैव परार्थे प्राज्ञ उत्सृजेत् ।

तन्निमित्तं वरं त्यागो विनाशे नियते सति ॥

బుద్ధివంతుడు ఇతరుల క్షేమముకొఱకే తన ధనమును, జీవితమును వదిలిపెట్టును. అవి రెండును నశిండు స్వభావము గలవై నన్నట్లు. ఇతరులకై త్యాగము చేయుట శ్రేష్ఠము గదా :

महानुभावसंसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।

रथ्याम्बु जाह्नवीसङ्गात् त्रिदशैरपि बन्धते ॥

మహాత్ముల సహవాసము ఎవరికి మేలు చేకూర్చదు? గంగతో కలియుటవలన మురికి కాలువ నీటిని కూడా దేవతలు వయతం కొని యోడుదురు.

స దు ప దే శ ము లు

सत्यं वद

नस्यమును వయకుము

धर्मं चर

ధర్మమును చేయుము

मातृदेवो भव

తల్లిని దైవముగా కొలుచుము

पितृदेवो भव

తండ్రిని దైవముగా కొలుచుము

आचार्यदेवो भव

గురువును దైవముగా కొలుచుము

अतिथिदेवो भव

అతిథిని దైవముగా కొలుచుము

अन्नं न निन्द्यात्

అన్నమును దూషింపకుము

श्रद्धया देयम्

శ్రద్ధతో దానము చేయవలెను

अश्रद्धया अदेयम्

అశ్రద్ధగా ఇవ్వరాదు

कर्मणि एव अधिकारः ते

కర్మ చేయుటయందే వీరు అధికారము

गौरवं प्राप्यते दानात्

దానము చేయుటవలననే గౌరవము లభించును

मात्रा समं नास्ति शरीरपोषणम्

కల్లతో సమానముగా శరీరమును పోషించువారు లేరు

चिन्तासमं नास्ति शरीरशोषणम्

చింతవలె శరీరమును కృశించజేయునది లేదు.

भार्यासमं नास्ति शरीरतोषणम्

భార్యవలె శరీరమునకు ఉత్సాహమిచ్చువారు లేరు.

विद्यासमं नास्ति शरीरभूषणम्

విద్యవలె శరీరమునకు మణియొక ఆభరణము లేదు

परोपकाराय सतां विभूतयः

మంచివారి పొత్తు వరోపకారము కొరతే

सन्तोषतुल्यं धनं अस्ति नान्यत्

అపందముతో సమమైన మణియొక ధనము లేదు

कालः करोति कार्याणि

కాలమే కార్యముల నెఱపేర్చును.

अतिपरिचयात् अवज्ञा

ఎక్కువ పరిచయముంటే అలక్ష్యభావ మేర్పడును

अरक्षितं तिष्ठति दैवरक्षितम्

ఒకడు కాపాడని నాటిది దైవము కాపాడును

श्वः कार्यं अद्य कुर्वीत

లేవటి పని ఈ దినమే చేయుము

सत्सङ्गत्वे निस्सङ्गत्वम्

మంచివారి చేరికవలన వైరాగ్యమేర్పడును

कुर्यात् आहारं प्राणसन्धारणार्थम्

బ్రతికియుండుటకు మాత్రమే భుజించవలెను

न बन्धुमध्ये धनहीनजीवनम्

పేదరికమున, బంధువుల మధ్య ఉండరాదు

न वदति सुजनः करोत्येव

మంచివాడు చెప్పుడు: చేసిరిదను

किं जीवितेन पुरुषस्य निरक्षरेण

చదువులేని జీవితము వ్యర్థము

गतानुगतिको लोकः

ముందువ్వువారిని అనుసరించును లోకము

विधिर्हो बलवानिति मे मतिः

విధియే శక్తికలదని నేననుకొందును

दुःखिते कुरु दयाम्

దుఃఖించువారిపై కరుణ చూపుము

सततं वाग्मूषणं भूषणम्

నాక్కు చాతుర్యమే మునిషికి ఆధరణము

विद्याविहीनः पशुः

విద్యలేనివాడు పశువు

लोकाः समस्ताः सुखिनो भवन्तु

లోకులెల్లరు సుఖింతురుగాక.

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु

ఎల్లవారును శేషమందు కొనెదరు గాక.

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

ఓం. శాంతి. శాంతి. శాంతి.

అ క రా ను క్ర మ ణి క

అప్పుట

అదిగాక

అనేకులు

అంతట

అందము

అందువలన

అప్పుడు

అట్లయినను

అంతయు, అన్నియు

అందుడు

అలనట

అసూయ

అకలి

అకు

అట

అవకల్లి

అ లోక

ఇక్కడ

ఇట్లు

ఇట్లు

ఇప్పుడు

తన

కిశ్ర, అపిచ

అనేక, బహు:

సర్వత్ర

సౌందర్య, చారుతా

అతః, తస్మాత్

తదా, తత్సమయే

తथापि

సर्व, సకల

अन्धः

श्रमः

अक्षमा, असूया

क्षुत्, बुभुक्षा

पण्य, पत्र

क्रीडा

सेतुः

तस्मिन्दिने

अत्र

एवं, इत्थं

गृहं, भवनं

अधुना

కత్ర

కింప. అవిధ

అనేకే. బహుః

సర్వత్ర

సౌందర్యం. చారుతా

అకః. తస్మాత్

తదా. తత్సమయే

తథాపి

సర్వం. సకలం

అంధః

క్రమః

అక్షమా. అసూయా

క్షుత్. బుభుక్షా

పణ్య. పత్రం

క్రీడా

సేతుః

తస్మిన్దినే

అత్ర

ఏవం. ఇత్థం

గృహం. భవనం

అధునా

ఇసుక
ఈ దినము
ఎండ
ఎండిన
ఎడది
ఎఱ్ఱః
ఎప్పుడుః
ఓర్పు
ఎల్లప్పుడు
ఐతే
ఐను
బప్పుకొమది
ఒకానొకడు
ఒడ్డు
కప్పీరు
కప్ప
కర్ర
కలుపు
కంపి
కుండ
కుప్ప
కుమారుడు
కొట్టుది

సికతా
అఘ
आतपः
शुष्कः
पुरतः, पुरः
कथं
कदा
क्षमा
सदा, सर्वदा
किन्तु, तु, परन्तु
आम्, बाहं
अङ्गीकारः
कश्चित्
तीरं
अश्रु
मण्डूकः
दण्डः
क्षामः
मिलित्वा
घटः
राशिः
पुत्रः, सुतः
ताडनं

సికతా
అడ్య
ఆతపః
శుష్కః
పురతః, పురః
కథం
కదా
క్షమా
సదా, సర్వదా
కింతు, తు, పరంతు
ఆం. బాదం
అంగీకారః
కశ్చిత్
తీరం
అశ్రు
మండూకః
దండః
క్షామః
మిళితా
మది
రాశిః
పుత్రః, సుతః
తాడనం

కొంగ
కొంపము
కొన్ని
కొన
కోట
కొండ
గట్టిగా
గడ్డి
గారి
గుర్తు
గుడి
గూడు
గొంతుక
గొడుగు
గొరవము
దాకలి
దాప
దామను
చిగురు
చుక్క (చీటి)
చుట్టాను
చూస

बकः
किञ्चित्
कतिचन
अग्रं
दुर्गं
पर्वतः
उच्चैः
तृणम्
वायुः, वाता
चिह्नम्
उटजः
पञ्जरः
कण्ठवनिः
छत्रं
मानः, गौरवं
रजकः
कटः
अलं
फल्लवः
बिन्दुः
परितः
दृष्टिः

బకః
కించిత్
కతిచన
అగ్రం
దుర్గం
పర్వతః
ఉచ్చైః
తృణం
వాయుః, వాతః
చిహ్నం
ఉటజః
పంజరః
కంఠద్వనిః
చక్రం
మానః, గౌరవం
రజకః
కటః
అలం
ఫల్లవః
బిందుః
పరితః
దృష్టిః

చెట్టు
చేటు
చేయ
తరగతి
తగిన
తరువాత
తఱచు
తప్పు
తలవది తలంపుగా
తదిదండ్రులు
తాటియాకు
తామర
తామనముగా
తీగ
తేనె
తేయ
తోక
తోట
తోదేయ
త్వరతో
త్రాడు
చట్టమైన

వృథా:
అనిష్ట
హస్తః, కరః
కక్షయా
ఉచిత, అర్హ
అనంతరం
ప్రాయః
అపరాధః
యదృచ్ఛయా
పితరే
తాలపత్రం
కమలం, పద్మ
విలంబ్య
లతా
మధు
వృక్షికః
పుంశ్చ
ఉద్యానం
వృకః
అచిరాత్
రజ్జుః, క్షు
నిబిడం

పుష్కః
అవిష్టం
హస్తః, కరః
కక్ష్య
ఉచిత, అర్హ
అనంతరం
ప్రాయః
అపరాధః
యదృచ్ఛయా
పితరే
కాశవ్రతం
కమలం, పద్మం
విలంబ్య
లతా
మధు
పుష్పికః
పుష్పం
ఉద్యానం
పుకః
అచిరాత్
రజ్జుః, సూత్రం
నిబిడం

దుమ్ము
దుది
దప్పి
దొంగ
దొంగతనము
దనము
నమ్మకము
నక్క
నవ్వు
నొకరు
నిన్న
నడక
నడవ
నలుమూలు
పొట
పొము
పొవరము
పిల్లి
పుట్ట
పూర్వము
పెట్ట
పేరు

ధూలిః
కార్పాసః
పిపాసా
చోరః
చౌర్య
అర్థః, ధనం
విశ్వాసః
శృగాలః
హాసః
సేవకః, భూత్యః
హయః
శయనం
నౌకా
అసకృత్
గీతం
సర్పః
కపోతః
బిడాలః
వల్మీకః
పురా, పూర్వ
మహాన్, మహత్
నామ

ధూళిః
కార్పాసః
పిపాసా
చోరః
చౌర్యం
అర్థః, ధనం
విశ్వాసః
శృగాలః
హాసః
సేవకః, భూత్యః
హయః
శయనం
నౌకా
అసకృత్
గీతం
సర్పః
కపోతః
బిడాలః
వల్మీకః
పురా, పూర్వం
మహాన్, మహత్
నామ

శ్రీమద్రామాయణము

ప్రయత్నము

పైవ

పొగ

బాణము

బాది

బాటపాటి

బ్రతుకు

భయపడినవాడు

మంచు

మరల

మఱియొకడు

మిక్కిలి

మిగిలినది

మునరివాడు

మునలమ్మ

మూఢుడు

మెడ

మెఱుపు

మెల్లగా

మేక

పనుము

లోభః

ఉచ్యమః, ప్రయత్నః

उपरि

धूमः

शरः, बाणः

कूपः

पान्थः, पथिकः

जीवनं

भीतः

हिमम्

पुनः

अन्यः, अपरः

अतीव

शेषः

वृद्धः

वृद्धा

मूढः, जडः

कण्ठः

विद्युत्

शनैः

मेषः

शुल्कं

లోభః

ఉద్యమః, ప్రయత్నః

ఉపరి

ధూమః

శరః, బాణః

కూపః

పాంథః, పథికః

జీవనం

భీకః

హిమం

పునః

అన్యః, అపరః

అతీవ

శేషః

వృద్ధః

వృద్ధా

మూఢః, జడః

కంఠః

విద్యుత్

శనైః

మేషః

శుల్కం

రేపు

తాయ

వంట

వంతెన

వయసు

వెంటనే

వెన్నెల

వెం

వేడిగా

వేరేచోట

వ్యాపారి

సహోదరుడు

విగ్న

పేహితరు

పోతురితము

పోతురితరు

పోల్కం

శ్వః

शिला, पाषाणः

पाकः

सेतुः

वयः

सत्वरं, सहसा

ज्योत्स्ना

मूल्यं

उष्णं

अन्यत्र

वणिक्

भ्राता, सोदरः

लज्जा

मित्रं, सखा

आलस्यं

अलसः

सौख्यं, भद्रं

శ్వః

శిలా, పాషాణః

పాకః

వేతుః

వయః

సత్వరం, సహసా

జ్యోత్స్నా

మూల్యం

ఉష్ణం

అన్యత్ర

వణిక్

భ్రాతా, సోదరః

లజ్జా

మిత్రం, సఖా

అలస్యం

అలసః

సౌఖ్యం, భద్రం

జన గణ మన'

జన గణ మన అధినాయక జయ हे
भारत भाग्य विधाता ।

पंजाब सिन्धु गुजरात मराठा
द्राविड उत्कल बंगा ।

विन्ध्य हिमाचल यमुना गंगा
उच्चल जलधि तरंगा ।

तव शुभ नामे जाहे
तव शुभ आशिष माहे
गाये तव जय गाथा ॥

जन गण मंगल दायक जयहे
भारत भाग्य विधाता ।

जयहे जयहे जयहे
जय जय जय जयहे ॥

जय हिन्द !

**"BY LANGUAGES WE ARE MANY,
BUT AS A NATION, WE ARE ONE."**

Balaji

Publications

Madras-600014

